

Стенограма круглого столу
"Актуальні проблеми переходу Збройних Сил України на комплектування військовослужбовцями за контрактом"

31 січня 2008 року, Національний інститут стратегічних досліджень

Грицяк Н.В.:

Добрий день, шановні колеги! Є пропозиція розпочати роботу. Я – перший заступник директора НІСД Наталя Вітіславна Грицяк. Я рада вітати вас на нашому круглому столі. Дякую, що ви знайшли час приділити увагу обговоренню теми, яка дуже хвилює не тільки політикум, але й широкий загал, все суспільство. Тема нашого круглого столу – **"Актуальні проблеми переходу Збройних Сил України на комплектування військовослужбовцями за контрактом"**. Мабуть не варто ще раз наголошувати про те, що тема формування Збройних Сил на контрактній основі є настільки хвилюючою сьогодні, що вона є дуже вагомим чинником формування політичної еліти, формування політичного класу суспільства. І наше завдання сьогодні – дати інформацію, розібратися на рівні фахівців і експертів, в чому суть проблеми, наскільки реальні обіцянки політиків, чому ці обіцянки спровокували такі завищені соціальні очікування суспільства. Я прошу, щоб першими висловилися фахівці. З вашого дозволу хочу надати слово начальнику Головного управління особового складу Генерального штабу Збройних Сил України генерал-майору Артюху Володимирі Миколайовичу.

Артюх:

Дякую за надане слово і вітаю всіх учасників сьогоднішнього круглого столу. Я хотів би запропонувати підготовлений матеріал про стан проблеми, яку ми сьогодні обговорюємо – як вона вирішувалась до сьогоднішнього дня і які перспективи її вирішення відповідно до затверджених програм і бачення ГШ та МО.

Перехід Збройних Сил України на професійну основу був розпочатий у 2002 році відповідно до Державної програми переходу ЗС до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом. На цьому слайді ви бачите етапи. Ця програма була розрахована на три етапи до 2015 року.

Як виконувалась ця програма по укомплектованості ЗС військовослужбовцями за контрактом? На протязі 2002-2006 року були великі стрибки зменшення, збільшення, а в цілому, коли у 2005-2006 роках кількість прийнятих на службу за контрактом і кількість звільнених військовослужбовців практично була

однаковою. Ніякого приросту, як ви бачите на графіку, практично не було. Незважаючи на всі намагання ЗС, своїми силами вирішити це питання до 2006 року без відповідного фінансування, без відповідної підтримки нам не вдалось. Та не було і досвіду такого, який би допоміг цю проблему зрушити з нульової відмітки.

Ми не змогли в цей час укомплектувати бойові підрозділи. В основному були бажані служити в забезпечуючих підрозділах. Це – начальники сховищ, начальники майстерень, телеграфісти, телефоністи, тобто не ті військові спеціальності, які вимагають досить серйозних фізичних навантажень, які вимагають серйозної технічної підготовки. Тобто були бажані, вони йшли, як ми кажемо, на такі “теплі місця”, а в бойові підрозділи не йшли.

В 2005-2006 роках в цій проблемі намітились зрушення завдяки Розпорядженню Президента “Про заходи щодо переходу підрозділів ЗС до комплектування військовослужбовцями за контрактом”. До цього експерименту були залучені: механізована бригада сухопутних військ, авіаційна бригада в Повітряних силах, відповідно окрема бригада берегової оборони ВМС і великий десантний корабель “Ольшанський”. Тобто задумом цього експерименту було подивитись як ці питання будуть вирішуватися, і як їх можна вирішити в кожному відповідному виді ЗС. І це був дійсно перший досвід, коли цією проблематикою ми почали займатись досить серйозно і відповідально, цей процес був керований, на нього відповідно впливали МО, ГШ.

Але тих бажаних результатів, коли б були збільшені й укомплектовані всі ці частини 100-відсотково військовослужбовцями за контрактом, ми не змогли добитися. І не змогли добитися з основних причин, які представлені на цьому слайді, хоча в результаті ми отримали досвід, ми зрозуміли, куди нам треба рухатись, які основні напрямки вирішення цієї проблеми. На першому плані стоять: недостатність фонду службового житла, недостатній рівень грошового забезпечення, невирішеність питання організації харчування за рахунок держави всіх військовослужбовців за контрактом. Я хотів би зосередити вашу увагу на тому, що під час цього експерименту ми з’ясували, що намічаються певні проблеми між офіцерським складом і солдатами та сержантами. Контрактникам почали будувати приміщення, будемо казати зразкове приміщення європейського типу. Це 2006 рік, а офіцер в цей час залишався в тих же умовах, що і за радянських часів, без відповідних коштів під найом житла, без відповідного службового житла. І в цих бригадах (експериментальних) була в цьому плані виявлена проблема стосунків. Тому в третьому пункті сказано стосовно не тільки цих всіх заходів (харчування, забезпечення житлом, грошового утримання).

Ми зрозуміли, що всі ці питання пов'язані, і їх потрібно вирішувати комплексно, разом. Не тільки для контрактників піднімати грошове утримання та інші блага, а й офіцер повинен бути теж не забутий. Четверте – це неможливість проведення повноцінної базової підготовки. На жаль, до того часу (до 2006 року) бойова підготовка не була забезпечена фінансово, в першу чергу, були проблеми з ресурсним станом техніки. І бойова підготовка не була розгорнута, і військовослужбовці, яких ми набрали, побачили, що вони самі себе реалізувати не можуть. Тобто в основному людина йшла, щоб реалізувати себе як військовослужбовець, як фахівець військової справи. Бойової підготовки не було налагоджено, і вони почали звільнятись.

Застаріла інфраструктура для відпочинку особового складу.

Досить серйозна проблема. Уявіть собі Новоград-Волинську бригаду, більше 1000 контрактників. У позаслужбовий час чим їм займатись? Це маленьке містечко, в якому закладів культури практично нема. Будинки офіцерів за своєю структурою, клуби вже застаріли, не мали ніякої матеріально-технічної підтримки, фінансової підтримки. Тому і виникає проблема, чим їм займатись. Ми побачили, що цю проблему теж треба вирішувати.

Невирішеність в повному обсязі питань вивільнення військовослужбовців від виконання робіт, не передбачених посадовими обов'язками. Безумовно на першому етапі командири ставились до військовослужбовців за контрактами як до солдат строкової служби (замітати, стояти в нарядах), але знову ж таки здобувати і підвищувати свій професіоналізм у них практично часу не було. Каральна служба, господарські роботи, відсутність бойової підготовки, тобто ніякої зацікавленості для молодого людини в цих експериментальних бригадах не було.

Застарілість та неефективність системи відбору та комплектування військових частин військовослужбовцями за контрактом. Це теж система комплектування, яка до речі ще й сьогодні існує. На протязі 2007 року ми відповідно подали Положення про проходження військової служби, яке змінює цю систему комплектування. Тому що система, яка існує сьогодні, була зорієнтована ще за радянських часів на строкову службу, на комплектування строкової служби. Побачили, що ця система є не логічною, не ефективною при відборі цих військовослужбовців за контрактом.

Ну і не сформованість свідомості офіцерського складу (я раніше вже казав про це) тактичної ланки, тобто не було відповідної теоретичної і практичної підготовки офіцерського складу: командира взводу, командира роти, які безпосередньо працюють з цими військовослужбовцями за контрактом, тобто їхнє, а

це, на наш погляд, одна з серйозних проблем, морально-психологічне ставлення до переходу на контракт. Тобто віра в те, що цей перехід буде зроблено, що контрактна служба – це є основа професійних ЗС, була відсутня. На початку і впродовж всього експерименту доводилось впливати на ці заходи.

Враховуючи ці недоліки і враховуючи ті висновки, які ми отримали під час проведення цього експерименту, 2007 рік МО, ГШ спланували таким чином, щоб в рамках обмеженого бюджету МО на 2007 рік максимально врахувати і подолати ті проблеми, про які я вам тільки що доповідав. Безумовно в 2007 році ми змогли підвищити грошове утримання. Ви бачите, яке воно було в 2005 і залишалось до квітня 2007 року. Підняли до 1050 грн. З початку цього року відповідні зміни відбулись. Те, що було закладене ще у 2007 році, теж незначне підвищення, але воно все ж підвищилось. Грошове утримання в 1125 грн. для солдата-контрактника першого контракту вже більш-менш вплинуло на їхню свідомість і бажання служити. Безумовно, 2007 рік, ми, розуміючи ці проблеми, поставили для себе завдання зробити цю службу привабливою. Привабливість служби – це є основний мотив, який зміг би контрактників залучити до служби в ЗС, залучити і, головне, залишити їх в ЗС.

Наступний напрямок діяльності в 2007 році ви бачите на слайді – це будівництво житла для контрактників. Раніше ми будували ці казарми, практично переобладнували казарми. Це були казарми покращеного типу. Це був не той рівень, який вимагає сьогодні суспільство і який вимагає молода людина. З 2006 року ми започаткували, в 2007 році вже побудували такі приміщення, де є всі нормальні побутові умови для цих військовослужбовців за контрактом. На слайді видно, що трошки менше ми їх побудували, але якість цього житла була значно кращою в 2007 році. Фінансування цієї програми теж залишалось, ви бачите, на рівні 24-27 млн. Тобто ми нижче будемо на цю тему казати, скільки треба фінансових ресурсів для подолання цієї проблеми житлової, але в обмежених фінансових ресурсах ми змогли це зробити. І вже контрактник побачив, що дійсно не тільки кажуть, але й виконують ЗС ті обіцянки, які їм давали, коли їх приймали на службу.

Внаслідок цієї роботи та внаслідок того, що ми дали можливість військовослужбовцям за контрактом в 2006-2007 роках отримати вищу військову освіту в закладах Міністерства оборони. Тобто військовослужбовця за контрактом, якщо він прослужив один контракт, виконував свої обов'язки відмінно, командир відпускає на навчання за його рапортом. 300 таких військовослужбовців за контрактом навчаються сьогодні у чотирьох закладах МО, отримують вищу

освіту, вищу цивільну освіту. Вони не будуть лейтенантами, просто підвищать свій фаховий рівень, свій інтелектуальний рівень.

Ми в 2007 році забезпечили в ЗС практично стовідсотковий перехід на харчування за рахунок підприємств, залучення цивільних підприємств, які забезпечують сьогодні харчування в ЗС. Контрактник не ходє на службу в їдальню, не виконує там свої обов'язки. В 2007 році ми значно збільшили фінансовий ресурс на забезпечення охорони військових об'єктів за рахунок державної служби охорони і ВОХР, тобто ми вилучили й звідти військовослужбовців за контрактом. Ці заходи в 2007 році дозволили нам збільшити питому вагу військовослужбовців за контрактом, зменшити плинність кадрів, тому що раніше вона була значною. В минулому 2007 році вона вже зменшилась. Відповідно до закону "Про військовий обов'язок і військову службу" категорія прапорщиків, яка раніше була окремо, зараз рахується в категорії військовослужбовців за контрактом. Ми на протязі 2007 року проводили відповідні організаційні заходи. Збройні Сили зменшувались, і ця категорія попала під проведення цих організаційних заходів. Ми не змогли їх утримати по організаційним заходам. Хоча ми розуміємо, що є над чим працювати в цьому плані. Так на 1 січня 2008 року ми маємо в ЗС сьогодні 50 961 військовослужбовця за контрактом. Це складає 52% від штатної чисельності сержантів і солдат ЗС, тобто ми вперше її підняли на такий рівень в 2007 році, зменшили кількість строкової служби, підняли кількість військовослужбовців за контрактом.

Для того, щоб виконати ці завдання, які були поставлені і Президентом, і міністром оборони, ЗС затратили близько 1 млрд 257 млн. Тобто, якщо бачите, прибавка на 1200 чол. у нас потребувала 1 млрд 257 млн. Це початок, треба надати цьому процесу інерцію, ми так рахуємо. Потім воно мабуть буде трошки менше витратитися, коли вже піде маховик в цьому напрямку. Але вже сьогодні ми бачимо, що на кількість 1200 чол. потреби було витрачено 1257 млн грн.

Відповідно до Державної програми розвитку ЗС до 2011 року, яка затверджена Президентом нашої держави, в Генеральному штабі за дорученням міністра оборони було опрацьовано відповідно Перспективний план основних заходів 2008-2010 року, тому що ця державна програма передбачає закінчення переходу на професійну основу ЗС у 2010 році. Цей перспективний план був відпрацьований з фінансовими видатками і відповідними заходами, які передбачають загальну суму на ці роки 49 млрд 669 млн. Основні пріоритети в цьому перспективному плані, як я вже доповідав вам раніше, спрямовані на те, щоб забезпечити привабливість військової служби. На цій діаграмі ви бачите, що найбільша кількість цих фінансових ресурсів йде на грошове утримання, на жи-

тло та соціальну сферу, утримання військових містечок та охорону об'єктів. Це те, що я казав, – вивільнити контрактників від невластивих для них обов'язків. Підготовка військ значно підвищується. Напруженість в цій галузі, тобто бойова підготовка буде напружена, матеріально-технічне забезпечення – це теж враховано. Якщо бойова підготовка інтенсивна, буде використовуватися відповідний ресурс техніки. І відновлювати цей ресурс теж передбачено в цьому плані тільки для відповідної підготовки військовослужбовців за контрактом і підрозділів, де вони будуть проходити службу. За кожним роком є відповідні діаграми, представлені на цьому слайді.

Орієнтовна потреба обсягів фінансового забезпечення за напрямками фінансування. 2008 рік ми вже спланували в цьому перспективному плані. Я хотів би звернути увагу на червону частину цього слайду, яка показує, що із цих розрахунків тільки 4 млрд 129 млн іде на утримання надлишкових військових організаційних структур, які ЗС вже багато років не потрібні. Те, що ми не змогли розформувати внаслідок недофінансування в 2006-2007 роках, – це бази і склади, де знаходиться велика кількість озброєнь та військової техніки, боєприпасів. Але ми їх вимушені утримувати, вимушені утримувати людей, залучати відповідні фінансові ресурси на їх утримання. Це 4 млрд. Розрахунки були зроблені, якщо на 2008 рік буде фінансування в розмірі 17 млрд або 22 млрд. Тут, безумовно, впливають на розрахунки основні цифри. Чи це буде 2,5% ВВП, чи це буде 2% (17 млрд) від ВВП. Ці розрахунки ми маємо. Безумовно, якщо буде 2,5%, то і 2008 рік, на наш погляд, взагалі є вирішальним, тому що за три роки вирішити проблему переходу без суттєвої фінансової підтримки з боку держави буде дуже, дуже проблематично.

В перспективному плані передбачено, що вже на кінець 2008 року підвищення грошового утримання для військовослужбовця за контрактом в розмірі 2049 грн. Середня заробітна плата по державі визначена 1654 грн. Але коли Президент держави був в Міністерстві оборони на колегії, він визначив, поставив завдання, і з тих розрахунків ми й вишли на цю цифру – на 25% військовослужбовець повинен отримувати більше середньої заробітної плати, яка визначена по Україні. Ця цифра перед вами.

Заплановано (це для цієї програми є взагалі прорив) 175 млн грн. для фінансування робіт по переобладнанню казарм. Це нам дасть можливість 4 422 військовослужбовця розмістити в нормальних людських умовах. Якщо буде 22 млрд виділено МО, то вже розрахунки зроблені на 400 млн, і ми будемо мати можливість в 2 рази більше розмістити військовослужбовців за контрактом в нормальних умовах.

Передбачено 1 млрд на бойову підготовку та заходи підготовки військ. Це підвищиться підготовка ОСШР, основних сил оборони, удосконалиться база фізичної підготовки. Виконання задумів розвитку навчальної матеріальної бази, в нас навчальні центри є, але їхня матеріальна база, їхня тренажерна база, їхня інфраструктура вже застаріла і відстала. Ми не зможемо без серйозної фінансової підтримки цих навчальних закладів готувати професіоналів. Не просто подати контрактника, але його треба навчити так, щоб він міг виконувати свої обов'язки професійно. Тому кошти, заплановані і для цієї галузі (як навчальні центри видові і родів військ), дозволять збільшити інтенсивність та підвищити рівень проведення заходів бойової підготовки з військовослужбовцями за контрактом.

Ці заходи з підготовки військ забезпечать виконання підготовки ОСШР – дозволять здійснити підготовку 200 льотних екіпажів ОСШР, 10 кораблів та суден; забезпечити підготовку основних сил оборони – 460 льотних екіпажів та 18 кораблів та суден, забезпечити удосконалення бази фізичної підготовки. Ми кажемо, що там і басейни повинні бути, і тренажери фізичні для того, щоб наші військовослужбовці, всі категорії, мали відповідну фізичну натренованість і фізичну готовність до виконання серйозних фізичних навантажень.

Заходи щодо будівництва та капітального ремонту військових об'єктів. Заплановано 182 млн, тобто не тільки казарми, переобладнання, гуртожитки покращеного типу, але й уся інфраструктура, яка забезпечує життєдіяльність військ, навчання тут теж (в цьому плані) передбачені. Будівництво, ремонт військових об'єктів, обслуговування казармено-житлового фонду містечок суб'єктами господарювання, тобто вивільняємо їх (військовослужбовців) від фарбування бордюрів, охорона вивільнених містечок – ця сума 182 млн в 2008 році планується. Забезпечення виконання зазначеного дозволить провести тендерні процедури та укласти угоди з відповідними комерційними структурами щодо послуг утримання казармено-житлового фонду 30 військових містечок, вивільнити військовослужбовців за контрактом від виконання господарчих робіт та інших робіт, не пов'язаних з виконанням посадових обов'язків 30 військових містечок.

194 млн йдуть на розвиток навчальних військових частин і забезпечать покращення цієї інфраструктури, дозволять підготувати близько 10 тис військово-службовців.

Матеріально-технічне забезпечення. Сплановане фінансування в розмірі 2 млрд 800 млн піде на забезпечення речовим майном, тобто на покращення. В минулому році, ви знаєте, що цей процес був серйозно зрушений з місця, і вій-

ськовослужбовці вже отримали більше речового забезпечення, форм, які визначені відповідними наказами міністра оборони. Раніше вони ходили тільки в польовому одязі, сьогодні вже є і повсякденний. Поширюється і на цей рік продовження цього напрямку діяльності. Харчування особового складу, утримання, експлуатація та капремонт озброєння та військової техніки, відновлення ресурсу авіаційної техніки.

Організація охорони. Передбачені кошти дозволять нам вивільнити 1500 військовослужбовців, здати під охорону ВОХР 37 об'єктів і надати можливість залучити сюди державну службу охорони до 150 об'єктів ЗС України.

Створення територіальних центрів комплектування. У вересні минулого року була видана відповідна Постанова Кабінету міністрів з ініціативи МО на виконання вимог закону "Про військовий обов'язок". Уже в цьому році здійснюється формування 25 територіальних центрів комплектування. Це стосовно зміни системи комплектування ЗС. Вона буде більш адаптована до потреб контрактної служби.

Ці заходи 2008 року та їх виконання дозволить укомплектувати ВМС, у сухопутних військах укомплектувати полки армійської авіації, військові частини спеціального призначення, протиповітряної оборони та РЕБ; у Повітряних силах – це всі авіаційні бригади, у військах зв'язку – військові частини, які забезпечують органи військового управління.

Відповідні розрахунки 2009-2010 року.

На цьому слайді показано, як буде зростати житло, переобладнання житла для військовослужбовців за контрактом.

Здійснити повний перехід до комплектування Повітряних сил в 2009 році. Тобто всі частини і з'єднання Повітряних сил цим планом передбачається в 2009 році укомплектувати. І у 2010 році завершити, укомплектувати сухопутні війська, як вид ЗС, що потребує найбільшу кількість військовослужбовців за контрактом. І завершити виконання цієї програми.

На цьому слайді показана чисельність військовослужбовців за контрактом по роках: 2008, 2009, 2010. Тобто наша мета – отримати в 2010 році 78 500 військовослужбовців за контрактом. Сьогодні, як я вам вже доповідав, у нас в ЗС 50 961 військовослужбовець. Тобто цей перспективний план забезпечить виконання Державної програми, що стосується переходу до служби за контрактом. Доповідь закінчив. Дякую за увагу.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Володимире Миколайовичу. Прошу до слова Анатолія Степановича Гриценка – Голову комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони.

Гриценко:

Дякую. Доброго ранку, шановні друзі. Я попросив слово зараз, оскільки у мене обмежений час, я повинен буду піти раніше. Я думаю, що правильно організували такий захід. Єдина в мене проблема, коли я дивлюсь на учасників, не зовсім зрозуміло, який підібрати тон. З одного боку, тут професіонали, які вирішують ці питання, з іншого боку, тут відсутні ті люди, які б могли серйозно це посилити. Я маю на увазі структури апарату РНБО, апарату Президента, за дорученням якого власне і проводиться цей захід. Тому тут є певний, мені здається, дисбаланс, і він дуже важливий.

Я думаю, можемо зробити висновок, який вже не буде обговорюватися, що перехід на контрактну армію – це незворотній процес і його треба завершити в максимально стислі строки. Я пропоную не обговорювати вже далі питання в цьому сенсі: досвід інших держав; призов змішаний, незмішаний тощо. Я впевнений – це вже незворотній процес, який базується на усвідомленні потреби вже нашого українського суспільства. Усвідомленні через несправедливість призову, коли призивається 7-8 із сотні, а решта йде в бізнес. Хтось йде служити в армію, а хтось йде працювати на себе. Усвідомлення військовими через те, що армія стає робітничо-селянською. При такому підході – низький рівень і фізичного стану, і освітній і т.д. Усвідомлення через те, що складну техніку не можуть освоїти і надійно забезпечувати люди, які в армії перебувають рік (і два було теж саме). Тут є люди, які служили.

Усвідомлення політиками. Я можу сказати, що зараз в парламенті немає жодної фракції, яка б виступала проти переходу на професійну, контрактну армію. Усі фракції, включаючи комуністів, виступають за це. Більше того, деякі фракції, також включаючи комуністів, виступають за негайний перехід. Минулої середи ми розглядали проект закону, внесений Симоненком (але його не було, ми це відклали), щоб це зробити негайно. Тобто є повний консенсус у парламенті: всі політичні сили, всі фракції виступають за перехід. Але тут є далі певний розрив.

Я так само як і ви прослухав доповідь генерала Артюха. Він дав досить комплексний аналіз. Але чого там не було, мені здається, можливо він не ставив це за мету, можливо не дуже хотів виходить за рамки службово-військової етики, – ризиків невиконання цієї програми. Надто вона оптимістична, надто шви-

дко повірили в те, що отак зльоту названа Президентом цифра 2,5 % ВВП буде забезпечена. Я можу твердо сказати з ймовірністю 99% – таких коштів армія не отримає. Тому і розрахунки всі ці робити не треба, не треба витратити час. Насправді ми обґрунтовували цифру на рівні 2% ВВП – у 2008 році, 3% ВВП – у 2009 році, 3% ВВП – у 2010 році, а потім повернення до двох відсотків з 2011 року і т.д. Тобто, якщо це завдання пріоритетне, і цей пріоритет виражається в чому? В людях, в грошах, в часі, який приділяється для вирішення цих завдань. От треба було пріоритетно виділити на армію 2 копійки з кожної гривні заробленої суспільством в цьому році, по 3 копійки з кожної гривні – в 2009-2010. От тоді ми забезпечимо перехід на професійну армію, а далі повернутися до двох копійок, до нормальної, більш-менш середньої практики, на яку виходять армії, які не воюють, які хочуть при цьому розвиватись. Тому, я думаю, що їх не буде, і недоцільно давати такі гроші – в обсязі 22 млрд, як це не прикро може звучати з вуст колишнього міністра оборони. Тут є декілька аспектів.

Необхідно думати про інші завдання держави. Дуже багато наобіцяли вже в соціальній сфері. В той же час інфляція вже по прогнозах вийде за ті межі, які є непристойними. Прогноз збільшення вартості будівництва житла, можливо Валерій Іванович мене поправить, я знаю, що в мінбуді ці оцінки вже є, але вони їх бояться оприлюднювати. І цифра може сягнути 40 і більше відсотків збільшення вартості будівництва житла в 2008 році. І тоді ці цифри дуже сильно вплинуть, незалежно від того, які вони були. І якщо ми говоримо, що десь раптом знайдеться ресурс 22 млрд грн., то тоді я вже як голова комітету і ці 22 перерозподілив би, дуже сам прикипівши до армії, все-таки на прикордонні війська, в яких теж багато невирішених проблем, на ГУР МО, на службу зовнішньої розвідки і т.д., де також є питання, які треба вирішувати пріоритетно. От тому ми можемо зараз в своїх розрахунках орієнтуватися на ту цифру, яка орієнтовно складає 2% ВВП, близько 16-17 млрд грн. Ці цифри ще будуть уточнюватися. Із них треба виходити, розуміючи, що там буде певна частина по спецфонду, яка ніколи не наповнювалась.

І серед ризиків того, що ця програма може бути не виконана, є не тільки не виділення суми, на яку зорієнтували зараз ГШ, але й, як це часто буває, нерівномірний помісячний розподіл коштів. Тобто можна навіть дати велику суму, але Міністерство фінансів має дуже великі важелі впливу, з точки зору того, щоб все це віднести на кінець року і потім не виплатити. Я це вже знаю. От наприклад, будівництво житла ще не почало фінансуватися в цьому році. Січень місяць минув мимо.

Тому із тих планів, які були оголошені міністерством, я їх вітаю, 8 тис. – це прекрасно, хай буде. Там було обіцяно 1600 квартир у першому кварталі, 800 квартир, які фактично збудовані в 2007 році, але незавершені, там треба 21 млн, можна ввести, якщо буде цей 21 млн, поки що й його нема. Де взяти ще 800 – я не знаю, тому що роботи не розпочиналися, а це тендери і т. д. Якщо є очікування по договорах спільної забудови вирішити це питання, то це теж процес, і це теж ризик, і це теж непросто, і це теж суди. І більшість ділянок не оформлені актами на землю, по більшості з них є вже купа рішень, які приймалися вже в попередні роки і які ми відсуджували через суди і через прокуратуру і т.д. Це є теж ризик.

Я думаю, що найбільша проблема, і це теж до категорії або ризиків, або можливостей. Це завдання можна виконати тоді, коли воно буде загальнодержавним завданням. Я підкреслюю це слово – загальнодержавним завданням, а зараз воно факультативне для МО і для ГШ. І всіх решту, давайте відверто скажемо, воно практично не цікавить. Починаючи згори, і по вертикалі донизу – практично не цікавить. І оце найбільший ризик. Знаєте, я розказую, що були часи в Україні, коли Президент заслуховував щотижня міністра оборони з практичних питань. Були часи, коли Президент, не нинішній, заслуховував губернаторів щомісяця, в тому числі, як вони виконують завдання як члени рад відповідних оперативних командувань, заслуховував з питань мобілізаційної підготовки і т.д. Цього нема. Якщо це завдання не стане завданням для Міністерства економіки, тут є їх представник, для Міністерства фінансів, для Міністерства енергетики, там є море проблем теж, для Міністерства юстиції, для кожного губернатора, тоді його не виконаємо навіть у визначені терміни – кінець 2010 року. Якщо стане, тоді це буде надзавдання, воно можливо не настільки співставне, але й не таке вже й далеке від теми Євро-2012 по своїй значимості і по складності. Тоді ми можемо його виконати до кінця 2010 року.

Мені здається, зараз є більше усвідомлення важливості виконання цього завдання ніж було три роки, два роки, рік тому з причин, перш за все, політичного характеру після виборчої компанії. Але в мене нема переконання, що це трансформується у рутинну щотижневу, щоденну роботу з контролем на всіх рівнях. І, нажаль, відсутність тут представників як раз, скажімо так умовно, з апарату Верховного головнокомандувача також говорить про ці речі. Я можу гарантувати, що та частина, яка залежить від профільного парламентського комітету в рамках наших повноважень по законодавчому забезпеченню і по парламентському контролю, буде виконана достойно. Нинішній склад комітету, я можу говорити відверто про це, є найсильнішим за всі попередні 16 років. І цю

оцінку поділяють мої попередники Георгій Крючков, Анатолій Кінах. Там є люди, які розуміють цю сферу. Тому парламентський контроль буде забезпечений професійний.

В іншій частині, а оскільки до питань винесені в тому числі й аспекти цивільно-військових відносин, я хотів би просто в плані, можливо, роздумів і меншою мірою для преси, оскільки в моїй конкретній ситуації це може сприйматися як якийсь елемент конфліктності, але його нема. Щоб контроль був професійним, треба мати професійні знання. Нажаль зараз складається ситуація така, що практично і формулювання завдань і їх виконання покладається на ГШ і лише частково на деякі департаменти МО. От як спрацює ГШ, як спрацюють військові над виконанням цього завдання, так і буде. Тому, що відповідного професійного рівня, щоб змістовно контролювати, визначати завдання на найвищому рівні, в апараті Президента нема, в апараті Кабінету міністрів зараз з об'єктивних причин – нема. Я подивився, як здійснюється призначення зараз на рівень заступника міністра оборони, причому я знаю цих людей, я з ними працював. Але з трьох заступників міністра оборони вони, всі три, – фахівці більшою мірою в сфері державного майна, фінансових потоків і т.д. Вони змістовної частини, змістовних аспектів, тим більше переходу на професійну армію, просто не розуміють. Об'єктивно. І це створює проблеми, тому що тоді дуже важко зробити експертну оцінку, причому з зворотними зв'язками і т.д. і якісь речі поправити з тих, які пропонуються війську. А у військових своя етика: от як сказали, так треба робити. І ми це відчули, коли обговорювали проект закону “Про чисельність ЗС на 2008 рік”. Наполіг Президент 17 тис. – внесли 17 тис. скоротити, розуміючи, що це робити не можна. Але ми знайшли баланс, і Президент погодився. Армія буде скорочена в цьому році тільки на 9 тис., із них тільки на тисячу військових. Я чому про це зараз говорю? Вроді не пов'язані ці питання, але вони дуже пов'язані, тому що перехід на контрактну армію накладається на інші, не менш важливі процеси. Деякі з них – і більш важливі, тому що зміна принципу комплектування – це важливе завдання, його можна розбити на складові, але на нинішньому етапі не менш важливими, а більш важливими є питання технічного переоснащення армії незалежно від принципу комплектування. Це само по собі дуже витратне і дуже пріоритетне завдання. Бо можна мати професійну за принципом комплектування, навіть за рівнем теоретичної підготовки армію людей, але не мати техніки, на якій виконувати ці завдання. І ці процеси не можна роз'єднувати. А це також гроші, бо можна виділити навіть з 22 млрд. Я коли побачив, що там виділяли дуже маленьку цифру на озброєння, меншу, ніж повинна бути (співставна до потенціалу ОПК зараз, який

вже напрацьований по ремонту, модернізації, виробництву озброєнь). Це окреме, дуже важливе, завдання. Так само, як окреме важливе завдання – це продовження скорочення чисельності, це вимушене завдання, це не від того, що ми хочемо. Але цей процес знову продовжується. Це також витратний процес, і нікуди ми не дінемося.

Я хотів би, щоб подумали і потім, коли будуть пропонуватися рішення в МО в ГШ, і ми відповідно з парламентської сторони будемо над цим думати, а скоріше я думаю, що вже практично вирішили питання пріоритетів в житловій сфері. Коли я був міністром, ми визначили, що ця проблема завжди болюча. І для тих, хто служить, і для тих, хто вже звільнився. Треба було взяти за це відповідальність. Я взяв тоді як міністр відповідальність і визначив, що пріоритет буде тим, хто зараз служить. Бо в них зброя, в них особовий склад, у них нема можливості більше заробляти. І потім я знав статистику: здається будинок, і буквально через місяць вже мінімум третина, а то й дві третини квартир продається. Тому що ті люди, які звільнились, десь вже влаштувались. І тому мені здається абсолютно нормальна відповідь – не житло їм будувати, а давати їм гроші. От ми зараз в комітеті підготуємо законопроект, безумовно за згодою, але компенсація вартості житла. І не займатися цим МО. А куди витратить цей полковник чи капітан запасу – чи на свою квартиру, чи віддасть дітям – то вже його справа. Держава перед ним виконає свої зобов'язання. Повторюю, за його згодою. Тобто ми внесемо проект змін до нинішніх законів, де держава бере на себе зобов'язання забезпечити житлом, додамо “або за згодою компенсувати вартість житла в порядку, який визначає Кабмін”. Мені здається, що це буде правильніше, тому що в грудні було проголошено про те, що нове керівництво МО змінило підхід і 2/3 житла, яке будується, будуть віддавати тим, хто вже звільнився. І ця пропозиція підтримана ГШ. Мені прикро, що ця пропозиція підтримана ГШ, тому що із тих коштів, які зараз проголосовані в бюджеті, це близько 2 тис. квартир. Якщо з них грубо 1 300 буде віддано тим, хто звільнився, то фонд службового житла збільшиться на 700 квартир. Подумайте, якими темпами тоді все це буде йти. А мені здається правильно (і ми це все затвердили нормативно) – все, що переобладнується на території військового містечка повністю все залишається службовим житлом. Там живуть ті люди, які там служать. Плюс все, що будується в радіусі одного кілометра навколо військового містечка, повністю, стовідсотково службове. Те, що будується десь, умовно Троєнщина і т.д., якщо ми говоримо про Київ, там можна вже визначати відсоток. Залежно від співвідношення черги може бути пара під'їздів службова, пара під'їздів постійного житла і т.д. Тому мені здається, ці речі треба переглянуть і ГШ тре-

ба займати більш принципову позицію в тих питаннях, за які він відповідає. Є резерви (я також хотів би, щоб над цим подумали), навіть в рамках тих обмежень, що є.

Перший резерв – це ефективне використання призову в ті роки, які залишилися 2008, 2009, 2010. Ми тоді прийняли рішення, і сподіваюсь, що воно не буде переглядатися, про те, що у військові частини, які залишаються у бойовому складі після 2011 року, призвати за територіальним принципом, тобто тих, хто живе в цих областях. Тим самим додатково стимулюючи їх теоретично залишатися на контракт недалеко від своїх домівок.

Другий принцип – у військові частини, які розформуються до 2011 року призвати виключно за екстериторіальним принципом, об'єднуючи тим самим країну. Значить там буде тільки строкова служба і, якщо це Львівська область будуть призвати з Донецьку, з Криму і навпаки. Зрозуміло. Ті частини, які є і залишаться, туди – за територіальним принципом. Ті, які є, але розформуються – за екстериторіальним.

І третій принцип, який теж закладений, – це у військові частини, які розформуються до 2011 року, не набирати контрактників взагалі. А ті контрактники, які є по факту, – стимулювати їх перехід у ті частини, які залишаться в бойовому складі після 2011 року. Це було зафіксовано в тих рішеннях, які приймав попередній міністр оборони. Я також хотів би щоб збереглася ця система максимально ефективного використання того потенціалу призову, який зараз є.

І ще один елемент резерву, якій мені здається неефективно використовується, – це військові ліцеї. Їх багато в обласних центрах. 16 чи скільки їх. Я можу точно сказати. Ліцеї з посиленням військово-фізичним та іншими видами підготовки. Вони випускають стільки випускників, скільки не може спожити система вищих навчальних заходів, не говорячи вже про систему вищих військових навчальних закладів. Цих людей треба додатково стимулювати для контрактної служби з можливістю після першого контракту, що вже впроваджено протягом півтора роки, отримати вищу освіту за рахунок МО. І я тут не говорив би так категорично, як говорив шановний Володимир Миколайович. Контрактники, які отримують вищу освіту, – це просто етап для них, вони не стануть лейтенантами. Хай стають лейтенантами. Це абсолютно нормально. І якщо вони вчаться в Житомирському інституті радіоелектроніки, це профільний ВУЗ, де вчаться так само і майбутні лейтенанти, то чому вони повинні себе обмежувати. Коли вони вийшли уже далі, на рівень прапорщика, пройшовши весь ланцюжок, у них є вища освіта і справа в якості. Уперед і прямо. Хай буде лейтенантом.

Мені здається, ці резерви ще треба використати. І останнє. Було сказано в доповіді, що в цьому році планується ВМС перевести на 100% на контракт. Я думаю, це невідоме завдання. Ми говорили тоді про корабельний склад, але в складі ВМС є і бригада берегової оборони, яку, я думаю, буде дуже важко в цьому році перевести повністю на контракт. Але те, що визначається ГШ – пріоритети і етапність переходу – це абсолютно правильно. От бойові загони спецназу треба на 100% перевести на контракт, більшість частин зв'язку – так це закладено, в Повітряних силах – так, а от флотський компонент, я думаю, його наземна частина (36 бригада) – там можуть бути більш серйозні проблеми. Можливо професійна дискусія щось підправить. Я хочу завершити, сказати, що парламентський комітет буде тримати ці питання активно в полі зору. Ми запропонували від імені комітету на розгляд Верховної Ради проект рішення, згідно з яким у червні місяці будуть проведені парламентські слухання для обговорення саме цих питань – перехід ЗС на професійну контрактну основу. В червні місяці ми хочемо заслухати всіх урядовців, ГШ, МО, щоб суспільство реально почуло де ми знаходимося і як це ми будемо робити далі. Це буде зроблено як раз після ще одного призову квітень-травень. Буде ще новий досвід. Це буде зроблено. Ми також готові завчасно навіть розглядати ті проекти, які доопрацьовуються Міноборони згідно з рішенням Президента. Там визначено: до листопада місяця – нові статuti, які відобразять уже практику діяльності саме в рамках контрактного принципу комплектування. Цю роботу також будемо проводити. Будь-які інші рішення, які стосуються парламенту, будуть прийняті. Це твердо. І увага з боку парламентського комітету буде гарантована. Я хотів би, щоб ті ризики перетворились в можливість, про які я говорив, хоча, чесно скажу, я не є дуже великим оптимістом, дивлячись на те, як складаються відносини між президентською командою і прем'єрською командою, на все, що навколо цього пов'язано. Ці ризики також треба в ГШ враховувати. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Анатолію Степановичу. Прошу, Володимир Гаврилович Лішавський. Генерал-майор, представник Національної академії оборони України.

Лішавський.

Дякую. Якщо дозволите, Анатолій Степанович. Ви, напевно, зараз будете відбувати. Таке питання невеличке. Три роки назад, як Ви тільки прийняли посаду, відбули в 30 бригаду Новгород-Волинську, і там Ви досліджували питання відносно, Ви пам'ятаєте, пілотного проекту. І, коли ми спілкувалися з гене-

рал-полковником Шуляком, було порушене питання військовозобов'язаних, тому що ми сьогодні бачимо суто нову армію, модель якої у нас вже вирисовується буквально. Це армія професійна. Ми ось зараз Вам вручимо книгу “Військова професійна служба в ЗС України”. Нова назва контрактної служби – військова професійна служба. І питання, що стоїть, – застосування ЗС – це дійсно війна. І тому говорити тільки про чисельність мирного часу сьогодні буде дуже прискіпливо. Чому? Тому що досвід всіх війн говорить, що починають війну кадрові, а закінчує запас. Наприклад Велика вітчизняна війна, із 100 чоловік, хто починав війну в формі, лише 3 залишились після війни. Взяти Ірак. 350 тис. – резервісти. Взяти інші компанії. Наприклад цифра така – в американській армії на півтора мільйони 1250 резервістів, Великобританія – 250 тис. резервістів, Німеччина тощо. Тобто це друга армія держави. І коли, Анатолій Степанович, Ви лише були начальником інституту нашого, ми з Вами працювали відносно служби в резерві. Питання сьогодні вже стоїть на черзі дня. І коли ми переходимо на новий спосіб комплектування, так званий контрактний, що на мій погляд ще не визначає професійність армії, тому що спосіб комплектування ніколи не може визначити професійність армії, а тільки підготовка, тільки вишкіл. І тому ми сьогодні говоримо вже і про другу частину наших ЗС – це резерв. Резерв повинен бути завжди і повинен бути підготовлений. І Ви запустили цей пілотний проект і по резерву. Спасибі Вам. І дійсно ми зараз і з генералом Артюхом працюємо плідно, є вже десь тисяча резервістів, що в нас вже проходять підготовку. І це ж інша форма контракту – тільки на воєнний час. Я хотів би сьогодні, користуючись нагодою, від імені начальника академії генерала армії Радецького Віталія Григоровича, який був також міністром оборони, як і Ви, і дійсно впливова людина, авторитетна. Він нам поставив завдання, нашій групі керівників, яка сьогодні тут знаходиться, в стислі терміни підготувати наукову відповідь на всі питання, що стосуються переходу на комплектування ЗС на контрактній основі. Книга носить назву “Військова професійна служба в ЗС України”. Тут є всі аспекти навіть нашого круглого столу сьогодні. Це теоретична посилка в майбутнє. І дасть відповідь на всі запитання фактично в своїй більшості, які ми сьогодні ставимо. Дозвольте я цю книжку від імені начальника академії Вам з задоволенням вручу, щоб Ви могли нею користуватися в теоретичному плані.

Гриценко:

Я навчаюсь. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Працюємо далі. Я прошу до слова Володимира Павловича Грищенка – начальника відділу Департаменту військової політики та стратегічного планування МО.

Семенченко:

Я вибачаюсь. Можна питання до Анатолія Степановича?

Грицяк Н.В.:

Я тоді перепрошую. Якщо Анатолій Степанович не заперечує, прошу.

Семенченко:

Анатолій Степанович! Я повністю підтримую ту ідею, що реально існують сьогодні дуже серйозні ризики відносно можливості виконання програми переходу на контракт і в зв'язку з тим хотів би, щоб Ви прокоментували одне з стратегічних завдань, яке сьогодні записано в програмі діяльності уряду, яке стосується як раз теми, яку ми сьогодні обговорюємо. Воно сформульовано таким чином у прийнятій програмі уряду. “Завершення повного переходу до формування збройних сил на контрактній основі” і далі “в міру створення для цього відповідних організаційно-фінансових умов”. Тобто що це означає? Може взагалі і в 2010 році ми не перейдемо? Може і в 2015 році не перейдемо взагалі?

Грищенко:

Я зрозумів питання. Спробую прокоментувати.

Це програма не того уряду, в якому я працював, але цю фразу я знаю, тому що вона як раз виписувалася ще в проекті коаліційної угоди, ще за моєї безпосередньої участі. Не має того ризику, про який Ви говорите. Тобто нема прихованого бажання не переходити на контракт. Ні, навпаки. Є нестримне бажання переходити швидко, хоч завтра. І ця фраза – це було застереження з мого боку. Тоді, ще в ході переговорів по створенню коаліції, замість того, щоб з 1 січня 2008 року, записали от таким чином, тим самим поставили в залежність від дійсно серйозності і пріоритетності цього завдання для всіх державних структур. Тому тут нема того, про що Ви говорите.

Семенченко:

Але сьогодні, після того, що Ви сказали, вона може сприйматися і таким чином.

Грищенко:

Ні була нарада днів 10 тому в МО, присутні тут знають. Там був Президент, був Прем'єр, спікер, секретар РНБО, міністр фінансів, я був, як голова комітету, голова бюджетного комітету, ще кілька посадових осіб. Президент там ясно ще раз наголосив: “Останній призов на строкову службу – це осінь 2009 року, повний перехід на повністю контрактний принцип комплектування – кінець 2010 року”. Ці терміни почули. І ніхто з вказаних мною присутніх людей їх не заперечив. Все.

Грицяк Н.В.:

Дякую. Прошу, Володимир Павлович Грищенко.

Грищенко:

Шановні учасники круглого столу! Мені сьогодні дуже приємно разом з Вами повернутись до питання, яке є одним з найболючіших для створення сучасної професійної, високо підготовленої армії для виконання завдань за призначенням. В МО давно започаткована ця робота. І про це говорили сьогодні виступаючі: і доповідач генерал-майор Артюх, і голова парламентського комітету экс-міністр оборони, який активізував в своїй діяльності цей процес. Було зроблено відповідні зрушення, було проведено експеримент, я не буду повторяти. Я не хочу зосереджувати свою увагу на ті виступи, які будуть в послідуєчому: що було зроблено в цьому напрямі в МО, які були зроблені позитивні зрушення з точки зору нормативно-правового забезпечення. Недавно була затверджена Концепція кадрової політики в ЗС. Про те будуть виступати після мене відповідні посадові особи. Я хотів би, шановні колеги, звернутись до Вас, аби зосередити зусилля на наступних аспектах, які є болючішими, і над якими працює МО сьогодні разом із ЗС.

Перший напрям – це удосконалення нормативно-правового забезпечення, починаючи з внесення змін до основного Закону України – Конституції і закінчуючи відповідними директивними розпорядженнями на рівні міністра оборони і начальника ГШ. Я не буду переліковувати той перелік законів, наказів, директив, постанов. Це процедура робоча.

Друге питання – що сьогодні зроблено в останній період, щоб покращити цей процес. Ви звернули мабуть увагу і про це було як раз задано питання про державну програму уряду “Український прорив для людей, а не політиків”, де в одному із розділів, що стосується ЗС не на останньому місці, а на другому місці

як раз акцентовано увагу на комплектуванні армії. Я не буду зараз говорити про редакції цього пункту. Я підтримую Андрія Івановича Семенченка у тому, що там не зовсім коректно сформульовано цей пункт, але воно актуальне, воно є в програмі уряду. Як уряд відреагує в тих заходах на цю програму – це задача найближчого майбутнього.

Друге, що зроблено позитивного у МО, – це ті пріоритети, які визначені в МО. Одним з важливих пріоритетів визначено комплектування військовослужбовцями за контрактом, які затверджені віце-прем'єр міністром і сьогодні вони мають право на життя, вони виконуються в тих нормативних документах, які є в МО, в тих наказах і т.д.

Я хотів би ще підкреслити один момент про ті проблеми, які стоять перед комплектуванням військовослужбовцями, як організаційний захід. Це – привабливість служби за контрактом. Експеримент, про який говорив сьогодні основний доповідач, виявив всі ті негативні сторони, які впливають на масовий приток військовослужбовців за контрактом. Це по-перше, обмеження житлом, це низька зарплата, це непривабливість служби та інші напруженості в роботі, які не мають стимулюючих факторів. Що робиться ми сьогодні знаємо і бачимо. І на закінчення я хотів би ще звернутись до того, що оптимізм є, але він повинен бути підкріплений реальними заходами, підготовкою. І я теж підтримую ту тезу, що сьогодні повинно бути не тільки питання комплектування, а й підтвердження матеріальними ресурсами тих заходів, які заплановані. Дякую.

Сунгуровський:

Можна питання?

Грицяк Н.В.:

Так. Будь ласка.

Сунгуровський:

Владимир Павлович! Как у представителя органов планирования, я б хотел у Вас уточнить. Наверно вопрос не столько собственно к Вам, а к первым даже трем выступающим. Речь шла, мы уже слышали, 22 млрд, 17 млрд. Звучала еще другая цифра, 12 млрд, от Тимошенко. Скажите, каким образом изменятся те приоритеты, о которых говорили, если будет выделена третья сумма?

Артюх:

Дозвольте, мабуть я відповім на це питання. Безумовно, якщо буде якась третя цифра, пріоритети не зміняться. Це грошове забезпечення, це житло, це бойова підготовка. Тільки буде змінена кількість навчань, кількість будинків, які будуть побудовані чи переобладнані і рівень грошового утримання. Пріоритети, якщо я зрозумів правильно, пріоритети щодо забезпечення переходу, вони вже визначені. Ці пріоритети я доповідав. Але забезпечення фінансове буде впливати на макропоказники.

Семенченко:

Володимире Миколайовичу! Тоді до Вас наступне, продовжуючи питання. У Вас є відповідні варіанти стратегічного оборонного планування, які є ознакою, що в умовах невизначеності, як правило, формується декілька варіантів. Не той, один, який ми побачили, а як мінімум три: оптимістичний, песимістичний та раціональний. Це передбачено цією програмою?

Артюх:

Я думаю, як Вам відповісти на це питання? Над цим планом працювала команда 100 чоловік працювала напружено декілька місяців. Якщо зараз зміняться цифри, безумовно цей план буде коригуватися. Чому цей план був деталізований? Він був деталізований до кожної військової частини. Я вам показав загальні показники, але цей план отакі три томи. Кожна військова частина щоквартально повинна була отримати відповідні фінансово матеріальні ресурси, в результаті яких вони повинні були призвати на службу за контрактом певну кількість людей, навчити їх і до кінця року підготувати до боєздатного рівня свої підрозділи. Це робота дуже кропітка, якщо це вглиб дивитись, то якщо буде змінена цифра, що була задана, це місяця 2-3 нам прийдеться коригувати цей план. Це не так просто.

Семенченко:

Справа в тому, що тут сидить Валерій Іванович, дуже поважний. Він знає, що, ну, по-перше, про це казав міністр оборони, що дуже суттєва інфляція. По-друге, Ви знаєте, що виникла в світі фінансова криза, в сполучених Штатах. І більше того, Європа чекає, що вона теж прийде до сюди.

Артюх:

Валерію Івановичу! Ви ж знаєте самі відповідь на це питання. Безумовно. Криза, інфляція. Але в цьому плані та визначена відповідними документами

Кабінету міністрів інфляція, яка була запланована, врахована в цьому плані, якщо вона буде перевищувати ці показники, значить буде коригуватися цей план. Дякую.

Грищенко:

Дозвольте я ще одну фразу доповню. Тут Андрій Іванович сказав відносно стратегічного планування. То всім відомо, що дві складових стратегічного планування – це застосування і розвиток, тому, відповідно, і на кожний з цих варіантів є відповідні плани, які затверджені з урахуванням інфляції. Враховано це у відповідній бюджетній програмі. Тому варіанти є, а відносно, як буде виконуватися по пріоритетах – пріоритети не зміняться, зміниться дельта їх виконання. Якщо буде така сума – буде такий % виконання по пріоритету, якщо буде більша, то більше, якщо не буде грошей, то, безумовно, ми знаємо, нема грошей – нічого не купиш. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Дякую. Шановні панове, я хочу надати слово моєму колезі, директору Регіонального філіалу Інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську, доктору технічних наук, професору Анатолію Івановичу Шевцову.

Шевцов:

Я буду виступати як представник цивільного інституту та дещо з інших позицій для того, щоб внести пожвавлення в нашу дискусію.

Реформування Збройних Сил України – це один з тематичних напрямів діяльності нашого філіалу і, відповідно, він перебував у колі нашої уваги з 1992 р. попри всі зміни на цьому напрямі діяльності держави, і попри всі зміни міністрів оборони, які за цей час відбулись.

Тема мого виступу: “Український досвід реформування ЗС”. Вона трошки ширша, ніж тема безпосереднього сьогоднішнього круглого столу.

Перш, ніж перейти до проблем безпосередньо комплектування, я хочу навести кілька загальних висновків із попереднього досвіду реформування ЗС.

Перший слайд. На цьому слайді показано, як змінювалась чисельність ЗС України. Ви бачите, що ми успадкували мільйонну арію. І в перші роки вона скоротилась, але далі кількість коливалась біля 400 тис. і довгий час не змінювалась. Зрозуміло, що така армія, яка була найбільша в Європі на той час, мала б швидко скорочуватись. І без цього ми не могли розвиватися вперед. Спочатку так відбулось. Далі було зтяжне “плато”, майже 10 років. Ми все намагались

обґрунтувати раціональну чисельність ЗС України. В тому числі і наш Інститут намагався довести, що необхідне радикальне скорочення. Чому це необхідно? Наступний слайд показує, що така чисельність вела до того, що весь оборонний бюджет, починаючи навіть з 2000 року, коли відбулося економічне зростання, витрачався на утримання особового складу. Закупок нема, підготовка на мінімальному рівні. Все з'їдав особовий склад. Лише за рахунок різкого скорочення чисельності можна було створити якісь передумови для інших напрямків розвитку ЗС. Нам опонували, що витрати на скорочення перевищують в півтора рази утримання. Це справедливо для того року, коли воно відбувається. Але після того, як чисельність скоротилась, починається економія бюджетного фінансування, яке можна витратити на інші складові. Це другий урок, який ми в процесі реформування зробили. Необхідний був радикальний крок, і він був прийнятий. Нарешті, ми бачимо, згідно програмам розвитку між цими двома кривими з'явився розрив і якась економія, яка може бути переведена в інші напрями реформування ЗС. Різниця між двома кривими може сумарно досягати 25 млрд, які можна уже поділити на переозброєння, тобто на закупівлю військової техніки, і на більш глибоку підготовку ЗС.

Ми підходимо до тієї ситуації, яка власне сьогодні й обговорюється, а саме в чому складність поточного моменту? На сьогоднішній день необхідно зазначити такі негативні моменти, які створюють загрозу стосовно виконання тих самих програм, про які йшлося у попередніх виступах.

Перше. На сьогоднішній день поряд з діючими ЗС сформувалась армія військових пенсіонерів. Це витрати на військові пенсії. Бачите? А це оборонний бюджет поки що реальний, не ті прогнози, про які тут мова йшла. Пенсійна складова вже вища, ніж оборонний бюджет. Як одні витрати, так і інші – це витрати з бюджету. Складати їх, не складати? Як рахувати? Питання риторичне, але з державного бюджету ці складові беруться. Це одне з питань, яке важливе. В країнах НАТО прийнято військові пенсії і оборонний бюджет складати і відносити все до затрат на оборону, до оборонних витрат. Так що, якщо скласти наші витрати, то це вже і є 25 млрд, про які йде мова. Якщо мається на увазі ця цифра, так вона й сьогодні майже 25 млрд. І це, до речі, 2,6% – це більше ніж середній показник для країн НАТО. Всі кажуть, що будучи в НАТО, будемо збільшувати витрати, та вони в нас сьогодні більші ніж в країнах НАТО в 2 рази (у відсотках ВВП, безумовно), якщо брати цю приховану складову, про яку ніхто не веде мову на сьогоднішній день.

Наступна обставина, яка сьогодні створює загрозу, – це завдання “одномоментного” переходу на контрактний принцип комплектування, який власне й

стимулював наш круглий стіл сьогодні. Зрозуміло, що таке питання (з тих доповідей, які ми вже вислухали) не така проста справа. Я хочу звернути вашу увагу на інше. Це фактичні темпи житлового будівництва в інтересах МО, загальні. Про це вже йшла мова, вони дуже низькі і не забезпечують такий різкий перехід.

Далі кілька слів про світовий досвід. Мабуть нам важливо оглядатися на світовий досвід в цьому питанні. Як найближчий приклад, це Франція. Вона остаточно перейшла на професійну армію з 1997 по 2001 рік – 5 років. Причому це не від нуля, а з 60% професіоналізації вони довели до 100% за 5 років. При цьому скорочувався бюджет і скорочувалась чисельність ЗС одночасно. Це досвід Франції, яка недавно пройшла цей шлях.

Тобто цей шлях потребує часу і певної зваженої політики.

Крім того слід зазначити, що далеко не всі армії в світі є професійними. На сьогодні 50 країн світу додержуються такого методу комплектації, 80 країн світу зберігають призовну систему. Серед тих країн, які не збираються переходити на професійну армію – це Росія, Польща, Швеція, Швейцарія, Фінляндія, які нейтралі взагалі, і про які дуже часто політики згадують. Але вони мають зовсім іншу форму і підтримують обов'язковий призов, дотримуються такого правила.

Що стосується українських реалій, то тут проблеми, які є, очевидні. На жаль на сьогоднішній день не існує таких узгоджених оцінок, як стосовно кількості контрактників, які мають бути, як стосовно фінансових затрат на всі ці витрати, як % ВВП.

Зможемо ми перейти на 3% чи не зможемо? Один момент, який характерний для поточного стану ЗС, – це необхідність переозброєння військ, заміни військової техніки. Якщо раніше у нас ще були запаси радянської техніки, то на сьогоднішній день терміни експлуатації озброєння майже вичерпані, і за всіма напрямками необхідна заміна озброєння. Це особливо критично стосовно ракетного озброєння, авіації. І ці завдання переозброєння не можна відкладати. Існуючі норми в Європі – це 50 на 50. Біля 50% – на утримання особового складу, 50% – на закупівлю і на військову підготовку. Ми від цього ще дуже далекі.

От такий приклад порівняння з Польщею. У них 50 на 50. Особовий склад 50%, до речі, з урахуванням пенсій. І решта 50% пополам, 25% – на закупки і 25% – на підготовку. А те що у нас є – закупівля – її й не видно на діаграмі. При такому стані ми отримуємо те, про що говорили. Ми отримуємо нібито професійну армію, але зброї не буде. Не зрозуміло, на чому професіонали будуть готуватись і чим мають воювати.

Щоб ми не отримали таку професійну армію, для цього ми й обговорюємо з вами це питання на такому не тільки тактичному, але й стратегічному рівні. Необхідно за намаганням виконати ці вказівки не втратити головні завдання – не втратити боєздатність армії взагалі. Тобто, на наш погляд, головним пріоритетом професіоналізації армії є забезпечення її сучасним озброєнням. Для цього необхідно дотримуватися тих загальносвітових норм і співвідношень в бюджеті, які виправдані практикою. І дотримуватися тієї програми, про яку ми вже чули сьогодні, і не ставити таких нереальних завдань, які зведуть наші ЗС нанівець. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Анатолію Івановичу.

Шановні колеги, у мене в списку бажаючих виступити ще 6 осіб і, мабуть, всі присутні хотіли б щось сказати. То ж давайте ми домовимось про наш подальший регламент. Якщо ми плануємо закінчити о першій, давайте для доповідачів дамо до 10 хвилин, щоб був час експертам і всім бажаючим. Прошу, Володимир Гаврилович Лішавський – представник Національної академії оборони України, генерал-майор.

Лішавський:

Дякую. Я начальник факультету оперативного-тактичного рівня, до цього був 3 роки начальником науково-дослідного управління і займався з генералом Артюхом питанням мобілізаційного забезпечення ГШ з наукової точки зору. Питання, яке сьогодні стоїть, актуальне. Моя тема виступу висвітлена на слайді. Я тільки що отправив своїх заочників (50 чоловік), але на факультеті їх 1005. Кажу, що передати вельмишановній аудиторії? А в мене заочники від командира батальона, до командира полка включно. Вони мені відповідають: “Товариш генерал-майор, передайте, що контрактник поки це головна біль для нас.” Чому? Тому що одне слово його взяти на службу, друге – його навчити і далі його зайняти чим-то. Поки що в нас ця система дуже, я би сказав пробуксовує. І сьогодні, коли нам поставив начальник Академії, генерал армії Радецький питання, переглянути питання контракту, і взагалі його вилучити з лексику, а назвати професійна військова служба. І тому в тому підручнику, який ми сьогодні вручали экс-міністру оборони Гриценку, ми замінили слово контрактна армія на професійно-військова служба. Я вже не буду говорити про актуальність, необхідність, складність і тривалість цього процесу. В книжці це зокрема написано. Але тут сидить вельмишановна аудиторія, яка користується категорійним апа-

ратом, і коли я прибув на посаду начальника науково-дослідного управління, я вивчив ці питання. Тут преса сьогодні знаходиться. Я хотів би, щоб вони суто розуміли що таке спосіб і що таке принцип комплектування і не путали грішне з праведним. Коли називають змішаний спосіб комплектування, то я сміюсь з цього слова, тому що змішаний – це процес, а називається контрактно-призовний спосіб комплектування. Тому я хотів би звернути на це увагу.

Наступне. До речі різні способи комплектування мали різні час і місце у розвитку нашого суспільства. Подивіться, як називалися способи комплектування: армія за наймом, добровільна, ополчення, вербування, рекрутська, військова повинність (французами вперше введено таке поняття) і нарешті священний військовий обов'язок громадянина СРСР. Ми про це забули. І коли я собі задаю питання, яка ж основна умова професійної армії в інтересах тільки способу комплектування? То я скажу так: “Контракт плюс конкурс”. Коли на контрактну службу будуть залучатися люди за конкурсом, тоді я буду говорити про професійність армії. Чому, тому, що Макіавелі в 16 столітті писав: “Контракт лишень права вибору”. Йшли туди, хто хотів, а я хочу брати, кого я захочу, як найманця, розумієте. Основне сьогоднішнє протиріччя контракту, про що казав Анатолій Степанович, – це не відповідність способу комплектування до принципу. Генерал Артюх правильно сказав, що ми переходимо до територіального – це коли на війну, а коли в мирний час – екстериторіальний принцип. І людський ресурс залишається не там, де ми його будемо використовувати під час застосування ЗС в особливий період.

Що стосується безпосередньо професійних збройних сил, то Начальник ГШ, Головнокомандувач ЗС і всі наші наукові установи в тому числі наша академія, сьогодні передбачають тріаду застосування ЗС. А тріада полягає в наступному. Це теорія малої армії, тобто це сила слабкості, ну по просту кажучи тероризм, теорія інформаційної боротьби і третє – це асиметрія. І сьогодні, ви як бачите, професійні ЗС вже оптимізуються по чисельності, по навченості і спроможності діяти ефективно в умовах, які сьогодні нам диктує держава.

Професійна армія. Завдань багато, Ви правильно сказали, шановні виступаючі, і озброєння, і техніка, і реформування системи комплектування, і підготовка, і чисельність, і соціальний блок. Навіть так по соціальному блоку я тезу своїм слухачам сказав: “У воєнний час армія захищає державу, а в мирний час – держава захищає армію. Ну поки це ми не відчуваємо до кінця. Що стосується змісту нашого підручника, у нас він є на сайті електронної бібліотеки. Він викликає багато запитань. Колектив авторів знаходиться тут, і я не буду тут конкретизувати і зупинятися на особливостях, але там фактично всі аспекти з нау-

кової точки зору відображаються. І генерал Артюх теж дав оцінку. Єдине що, я вибачаюсь перед аудиторією, ми взяли багато його інформації, але до колективу авторів не залучили. Я залучаю його сьогодні і всім об'являю, що завдяки Головному управлінню особового складу цей підручник знайшов своє життя.

І останнє, будучи командиром батальйону в Афганістані, я виводив свій батальйон у 1989 році перед самим Новим роком. Це така невеличка фішка. Для того, щоб не брати молодих солдат в батальйон, мої дембеля написали рапорти залишитися на вивід. Це наводчики, оператори, механіки-водії – професії, які визначають боєздатність батальйону. Це перша форма контракту. Тоді я це запам'ятав на все життя, коли добровільно (це слово мотивація) солдати залишились на вивід. І я забираю слово “контракт” і називаю слово “добровольці”.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Володимире Гавриловичу.

Я прошу до слова Миколу Вікторовича Сунгуровського – директора воєнних програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. Разумкова. Прошу.

Сунгуровський:

Я хотел бы начать с того, что, скажем так, поддержать те слова Анатолия Степановича Гриценко, которые он сказал вначале, что альтернативы реализации контрактного способа комплектования в армии нет. Дело в том, что эта модель определена не сегодня, она определена в 2002 году. И если эту модель начали реализовывать, то сейчас уже поздно обсуждать ее альтернативы. Ее надо реализовывать. И тут второй вопрос по приоритетам. Я не даром его задал. Но там прозвучало слово «бюджетные приоритеты». Не те приоритеты, про которые Вы подумали, а бюджетные приоритеты. Почему? Потому что есть политические приоритеты, а есть технологические приоритеты. Так вот политические приоритеты, о которых вы говорили, это, ну скажем так, бюджетное выражение тех “уподобань політиків про реальну проблему”. То есть бюджет оплачивает просто представление политиков сложности проблемы. Вот они не меняются. А вот правильно, очень правильно, Вы сказали, что, если Вам изменят цифру, Вы начнете просчитывать все эти вещи до части. Вот это уже технологические приоритеты. А они должны меняться и будут меняться. Так вот я к чему бы Вас хотел призвать, чтобы все эти технологические просчеты подавались до того, как Вам изменят цифру и показывали тем людям, которые тут отсутствуют, но принимают потом решение. Не в том виде, что мы можем дос-

тичь, а за что вы будете отвечать, если не выделите те суммы, которые мы у вас просим. Не будет у вас 400 квартир, не будет у вас 2 тис. контрактников, не будет у вас, например 300 образцов новых вооружений и т.д. Хватит уже только МО отвечать за эти вопросы. Надо перекладывать их на тех политиков, которые на самом деле принимают решения: Минфин, Минэкономики, Верховная Рада – они принимают решение, они утверждают вам те задачи, которые вы ставите. И если они дают меньше, то пусть снимают задачи. Это первое.

Второе. Скажем, по поводу той проблемы, серьезной проблемы с предоставлением жилья – это один из вопросов как раз мотивации контрактной службы. И, в принципе, если вопрос ставить именно так, скажем, предоставление жилья всем бесквартирным, эта проблема неразрешима вообще, в принципе. Потому что одни люди приходят, других вы набираете. Очередь просто обновляется, и все. То есть, если остро ставить такой вопрос, по такому пути пошла бы, вернее пытается идти, Россия. Это возвращение к квартирному налогу. То есть из каждого строительства какой-то процент выделяется ВС и таким образом эта очередь ликвидируется. А вот именно, если поставить вопрос о ликвидации очереди, то это совершенно другой подход. Это не обязательно рассчитываться с офицером, правильно Гриценко говорил, квартирой, кредитом, почему бы нет? Почему не теми же деньгами. Это ликвидация очереди, а не выделение квартир.

Еще один момент по конкурентоспособности военной службы по контракту на рынке труда. Очень сложная проблема и не то, что сложность ее возрастет. Наверное, вам придется столкнуться с новыми, скажем так, вызовами. Почему? Потому что вы помните предвыборную кампанию и предвыборные лозунги: «Доведем зарплату военнослужащего по контракту, по-моему, до 600-800 долл.». Тут надо задаться другим вопросом: «А за счет чего?» Ведь в принципе такое повышение зарплат контрактников требует серьезных бюджетных затрат, они берутся из ВВП. Это требует серьезного возрастания ВВП. Когда мы пытали на одной из передач господина Винского, он потом проговорился, что это будет за счет возрождения бизнеса. Сделаем его более доступным, более интересным. Но извините, если мы сделаем бизнес более интересным, может быть, туда пойдут молодые люди, а не в армию. Да это не создаст дополнительную конкуренцию на рынке труда? Наверно создаст. И это необходимо учитывать, вот такие тенденции. И вот именно тут речь пойдет уже о комплексе не просто каких-то отдельных мотиваций, а о комплексе мотиваций. То есть этот комплекс мотиваций должен компенсировать те риски, которые связаны для контрактника, когда он идет на эту службу.

Я присутствовал на Вашем докладе, когда Вы докладывали министру обороны, и там такой скажем плакат, мне очень понравился, вот там как раз было все это дело в комплексе. Это и служба за границей, это и продовольственное обеспечение, и повышение зарплат, и реклама, это и пропаганда. Давайте и об этом тоже не забывать. Это и патриотическое воспитание и т.д. и т.д. Это и та защита государством военнослужащего в мирное время. Это все в комплексе.

Очень серьезный вопрос по поводу вооружений. Это на самом деле. Сейчас я бы, например, в ущерб даже может быть тем срокам перехода на контракт, наверное, я все-таки пошел бы на то, чтобы пересмотреть эти приоритеты. Именно бюджетные приоритеты. Почему? Ну, потому что мы на самом деле сейчас рискуем получить не вооруженные, а разоруженные силы, но контрактные. Не могут быть профессиональные силы в разоруженных силах. Это нонсенс. Риск такой есть. Я не вижу, например, просто бюджетных решений этой проблемы. Ни один бюджет этого не выдержит. Почему? Потому что проблем накоплено столько, что, просто выделяя, увеличивая бюджет, этот вопрос мы не решим. Тут необходимы новые технологические подходы, в том числе и законодательные. Просто необходимо, просится уже сколько лет, и предпринимались попытки и в Минэкономике по разработке закона об офсетах, но почему-то со стороны того же Министерства обороны инициатив особо не нашлось. А это один из способов решения и их проблемы, и обновления производственной базы оборонной промышленности. Это и кредиты военно-технического сотрудничества и экспортной деятельности. То есть тут надо решать не простые бюджетные подходы, а какие-то новые. А опять же комплексные.

Последнее, у Гриценко прозвучало такое выражение «подкрепление перехода на контрактную службу за счет территориального принципа». Есть один нюанс. Дело в том, что когда мы проводили исследования, скажем так, социальной идентичности украинского общества, то вывели очень непростой феномен, как негативная идентичность. То есть у нас регионы настолько отличаются по своей идентичности друг от друга, что они ближе, например, к своим соседям иностранным, чем внутри Украины. И, внедряя вот этот территориальный принцип, мы эту негативную идентичность закрепляем. То есть мы ограничиваем мобильность трудовых ресурсов. То есть этим территориальным принципом мы вносим еще один дополнительный фактор, накладываем его на тот негативный фактор, про который я сказал. Я не хочу призывать, чтоб от него отказаться, но необходимо его учитывать. Все регионы разные. Во всех регионах этот принцип работает по-разному, абсолютно. Но нельзя делать только то, что полезно для ВС, необходимо делать то, что полезно для общества, а потом уже

для ВС. И, если это повредит большей цели, то, наверное, надо может быть от этого не то, чтоб отказаться, а каким-то образом умерить. То есть я бы не возводит территориальный принцип в абсолюте. Не рассматривал бы как единственно положительный, который может использоваться для решения этой задачи. Все.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Миколо Вікторовичу. Прошу до слова Андрія Івановича Семенченка – докторанта Національної академії державного управління при Президенті України.

Семенченко:

Дякую. По-перше, я хотів би сказати велике спасибі організаторам за те, що Ви нас зібрали. Дуже приємно побачити знайомі обличчя, поспілкуватися. Це дуже важливо. Але я хотів би висловити декілька критичних зауважень для організаторів перед тим, як я перейду до теми. Перше. Дуже важливо вибрати не тільки місце, але й час, кого зібрати, бо в кінці кінців ми маємо не просто обговорити дуже важливу тему, а прийти до якогось дуже конкретного, конструктивного рішення. Вже сьогодні звучало, що відсутні представники Секретаріату Президента, представники ОПК, які б тут мали сидіти, бо одне з питань – це Державна програма розвитку озброєнь та військовою техніки. Бо сьогодні одна з проблем – це відсутність комплексності вирішення цих питань. Державна програма розвитку ЗС – це одне, Державна програма розвитку ОВТ і зараз розробляється Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу – це інше. Вони між собою не зв'язані і тому питання комплексності, ефективності, реалізуємі та таке інше. Дуже велика розірваність з реальним бюджетом. Але ще що важливо і час, коли ми проводимо. Цікавіше було, якщо б ми його провели, коли формувалася Програма діяльності уряду. Сьогодні, до речі, завершився термін, визначений Президентом України для Кабінету Міністрів, коли вони мали розробити всі розрахунки відносно переходу, до речі, на комплектування за контрактом тощо. Тому сьогодні захід має наукове навантаження, але практичного навантаження, нажаль мати не буде. Це добре побажання на наступне. Тепер стосовно проблем. Одна з проблем – це, безумовно, проблема комплексності, системності, ефективності, реалізованості тих заходів, які на сьогодні передбачені. Дуже багато на сьогоднішній день нормативно-правових документів, які регламентують розвиток і вирішення цієї проблеми. Один з документів – це та ж сама програма. Але якось ми забуваємо ще одну дуже важливу проблему.

Це проблема – ідеологічна. Сьогодні особливою мотивація і весь час вона звучала – це економічна мотивація тих, хто іде сьогодні служити за контрактом. А це несе в собі відповідну небезпеку. Ви знаєте, що в 2007 році офіційна армія американців зіткнулась з серйозною проблемою по комплектуванню тих, хто служить в Іраку. Не вистачало тих, хто бажав би туди їхати. Коли я був у свій час в Німеччині, нажалі я використав той термін, з якого сміялись, – змішаний принцип комплектування. Вони казали про цю небезпеку. Чому вони залишають право і за призовом, і за контрактом. Контрактно-призовний принцип. Ті, кого вони набирають за призовом, – це ті люди, які в першу чергу йдуть не грошима. Я розумію, що сьогодні дуже важко знайти цю ідеологічну основу, бо наші засоби масової інформації якщо послухати, то мало хто буде бажати взагалі йти в ту армію, яка в нас сьогодні є. Ще одна дуже серйозна проблема, до речі, я хотів би подякувати організаторам стосовно тих питань, які сформульовані для обговорення, підійшли дуже системно. Ті основні проблеми, які стосуються переходу на контракт ви фактично їх висвітлили в ваших питаннях, які сьогодні необхідно розглядати. Це питання, яке піднімалось – це озброєння. Це залежить від того, яку ціль для себе поставити. Якщо керівництво держави бачить у майбутньому оснащувати державу зброєю, яка розробляється в інших країнах, тоді те, що робиться – робиться правильно. До кінця розвалити вітчизняний ОПК і повністю сісти на “іглу”, на закупівлю того, що є в інших країнах. Якщо все ж таки орієнтуватися на свій національний ОПК, то на сьогодні ситуація не просто критична, а суперкритична, бо знайти сьогодні ті підприємства, які ще спроможні сьогодні щось виробляти дуже важко. Це дійсно дуже серйозна проблема. І витратити туди треба мільярди і мільярди. Це більше ніж на просто Державну програму розвитку ЗС України. Все, дякую за увагу.

Грицак Н.В.:

Дякую, Андрію Івановичу. Всі структури, про які ви жалкували, що відсутні тут, я Вас запевняю, ми їм повідомляли і запрошували. Будь ласка, Анатолій Афанасійович Катеринич – завідувач відділу Національного інституту проблем міжнародної безпеки.

Катеринич:

Як представник Національного інституту проблем міжнародної безпеки, я не можу погодитися з першими словами, які були сказані Анатолієм Гриценком, що досвід іноземних держав сьогодні пропустимо і будемо говорити про щось головне. Ось два мої колеги. Один – мій колишній спів службовець і Анд-

рій Іванович. Вони вже в своїх виступах трохи торкнулися деяких аспектів у Німеччині, ринку праці тощо. Я вважаю що комперативний аналіз досвіду України, який вже набутий, і досвіду іноземного все ж таки доцільний, і з нього можна отримувати певний зиск. За браком часу я не маю можливості системно доповісти результати відповідного огляду, зупинюсь тільки на окремих моментах, які на мою думку сьогодні або не були озвучені, або будуть мати інтерес. По-перше, дійсно, як сказав Микола Вікторович обговорювати доцільність переходу на професійну армію тут вже не доцільно, бо це вже визначено і цей вектор вже незворотній. Проте ніхто не озвучив, що професійна армія, як така, і це свідчить досвід переходу на професійну армію іноземних держав, вона має як певні плюси, так і мінуси. І, скажемо так, мінусів, негативних сторін налічується набагато більше, ніж плюсів. Далі трохи озвучу це. Що хотілось би сказати. По-перше на сьогодні всього 50 держав світу мають професійні армії в тому розумінні, як сказав шановний пане генерал з Національної академії. 80 держав продовжують комплектуватися за призовом, 4 мають змішану систему, а швейцарці взагалі прихильники міліційної системи. Це теж про щось говорить, що не все так гладко в цьому світі. На жаль, прийняття рішення щодо професіоналізації армії, яке відбулося в 2002 році з прийняттям відповідного Указу Президента, пройшло без широкого обговорення в суспільстві. Може це й є одна з причин того, що сьогодні є певні непорозуміння і певні упущення. Держава, яка пройшла найбільш великий шлях на цьому напрямі – це Сполучені Штати Америки. Вони змінювали систему комплектування протягом значно більшого часу. Проте, коли було остаточно прийняте таке рішення, то була сформована Президентська комісія під керівництвом колишнього міністра Томаса Гейца, і вона з 1969 по 1973 рік вивчала всі концептуальні питання, розробляла відповідну програму. І тільки після цього вони почали це реалізовувати. І що з цього вийшло? Навіть після 1973 року вони це прийняли і американські фахівці називають цей період катастрофою 70-х років. Що нам прийдеться пройти на цьому шляху, то можна тільки передбачувати. Якщо навіть при такому підході в нас ці терміни значно коротші. Я це говорю до того, що треба все ж таки більшу увагу приділяти цим питанням і розуміти, що реформується не тільки армія, на цей час реформується вся воєнна організація держави і сектор безпеки. Сьогодні, на жаль, звучить так, що ми говоримо про реформування по Міністерству оборони. Я вважаю, що це один з перших недоліків. Тут повинні бути присутні не тільки ті, кого озвучували Андрій Іванович Семенченко і Микола Вікторович, тут повинні бути і Міністерство освіти, і Міністерство промисловості і ще багато інших структур. Чому? Як свідчить американський

досвід, для того, щоб мати якісні професійні збройні сили, треба проводити відповідну підготовку молоді Професійна орієнтовна підготовка – це по-перше. По-друге, треба розробити систему мотиваційних принципів. На жаль, сьогодні крім заохочення через зарплатню, через житло ми нічого не маємо. Проте в Сполучених Штатах оця система мотивацій спрямована не тільки на матеріально-побутову, а більше на професійну сферу діяльності, і має такий вигляд: просування по службі, отримання високої професійної підготовки, бажання служити батьківщині, отримання коштів на навчання в коледжі. Тобто в мотиваційну систему входить і система пільг. Це окреме питання. Не буду продовжувати, щоб не забирати час.

І ще. Вже неодноразово доводилось чути, що перехід на професійну армію автоматично позбавить її певних негативних рис: дідівщина, скажемо так, несумлінне ставлення до служби. Цього не буде. Як свідчить той же американський досвід, цього не буде до того часу, поки це не буде втілено у систему організаційних заходів, в тому числі підкріплених відповідними нормативно-правовими актами. Американці не відразу до цього дійшли і такі явища, як алкоголізм, наркоманія несумлінне ставлення і таке інше мали місце, і з цим боролися на самому вищому рівні. Крім того, що і науковці залучалися до обговорення цих питань, і ЗМІ, і, звісно, військові, питання було винесено на рішення Конгресу США. І був прийнятий такий закон на кшталт кодексу честі.

Досвід Росії, яка теж після Чечні, прийняла таке рішення, теж зіткнулася з такими ж самими проблемами. Крім таких переваг, як мотивація служби професіонала, високий професіоналізм, можливість використання в будь-який час, рівні права при проходженні служби, все ж таки професійна армія має і певні недоліки. Це відокремлення зв'язку організації від суспільства. Не треба забувати, що професійна армія якось замикається в собі. Значне зростання у перехідний період обсягів коштів на утримання таких збройних сил. Це теж треба уявляти. Далі. Потребується більше витрат на утримання особового складу. Не буду перелічувати всі ці недоліки.

Ще що можна сказати, що скорочення штатів – це одне. Проте для України, як для європейської держави, яка налаштована на вступ до НАТО, певний інтерес має і досвід країн Європи, які як позаблокові, так і ті, що є в НАТО. На сьогодні ми бачимо доволі широкий спектр систем комплектування. Тут є і псевдо-призовна армія, і м'яка система обов'язкової військової служби, і жорстка призовна система, і самі професійні сили.

Ще один аспект – це соціальні питання, які є в суспільстві – альтернативні служба. Відповідний закон в нас діє досить формально. Проте, як свідчить до-

свід саме європейських країн, ця служба до професіоналізації армії відіграла значну роль, закривала певну нішу на ринку праці. Коли відбувся перехід на професійну армію, то урядам прийшлося вживати певних заходів для того, що підготувати відповідних фахівців, вже цивільних і вирішувати ті питання, які вирішувала альтернативна служба. В Україні це не так розвинуто, однак випускати з поля зору це питання також недоцільно. Воно може вдарити десь в суспільстві.

Деякі фахівці взагалі вважають, що для професійних збройних сил в Європі є дві глобальних умови. Це – високий рівень життя, і друга – держава повинна бути членом воєнно-політичного блоку. Тоді можна і фінансами якийсь маневр робити. Оскільки в блоці питання безпеки, які в першу чергу повинна вирішувати держава, можуть вирішуватися за рахунок системи колективної безпеки, тоді держава може дозволити собі десь в чомусь поступитись.

Треба теж розуміти те, що Міністерство оборони при переході до професійної армії буде виступати на ринку праці як роботодавець і повинно виконувати певні функції в цьому плані. І вирішувати питання суто бізнесової діяльності. Це – і реклама. В Сполучених Штатах є спеціальні підрозділи, які займаються цим питанням. Тобто відповідно рекламується і через систему мотивацій відбувається залучення. І, дійсно, погоджусь з тим, що не тільки контракт, але й конкурс має бути. Дякую за увагу.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Анатолію Афанасійовичу. Сьогодні дуже актуальною за цим круглим столом є тема фінансування цієї програми. І, враховуючи, що тема контрактної армії була чи не найпопулярнішою обіцянкою блоку Юлії Володимирівни Тимошенко, то мабуть сьогоднішній уряд буде максимально сприяти цій програмі. Я прошу до слова Валерія Івановича Мунтіяна – заступника міністра економіки України.

Мунтіян:

По-перше, я хочу теж подякувати керівництву Національного інституту стратегічних досліджень за те, що організували на актуальну проблематику круглий стіл, що запросили фахівців для обговорення. Те, що не прийшли представники політичної еліти – не кінець життя. Разом з тим, для того, щоб перейти до відповіді про фінанси, ми завжди, як то кажуть, залишаємо його на закуску, я би хотів сказати просто своє, як громадянина, бачення, а не як заступника міністра економіки бачення по даній проблематики. Я послухав виступаючих і

у мене трошки не добре на душі стало. Перша ремарка щодо сліпого копіювання досвіду зарубіжних країн. Я хочу віддати пріоритет, що за Україну наш шлях ніхто не пройде, ні американці, ні росіяни. Ми його повинні пройти самі. І що б не говорили, крім того, що сказав Голова комітету Гриценко, що треба мати знання. Але знання, якщо вони не застосовані на практиці, – це мертві знання. Ще треба мати практичний досвід і практичні навички тієї проблематики, якою займаємось. А ця проблематика загальнонаціональна і вирішення її можливе. І оборона – це є загальнодержавне благо, всією країною ми можемо вирішити цю проблему. Що стосується нашої проблематики безпосередньо – проходження військової служби за контрактом – це лише одна з складових частин. Тепер я конкретно піду по цим графікам, що вже говорили, тому що вже домовились до того, що ми в 2,5 разі більше отримуємо ніж країни НАТО.

Що стосується оборони. По-перше, Україна успадкувала гіпертрофовану економіку від Радянського Союзу. Такого аналогу в світі нема. По-перше 1млн 200 тис чоловік були збройні сили. З них 774 тис. чоловік Україна успадкувала тільки військовослужбовців. Критичний рівень 0,2 від усього населення. 2% ні одна країна світу не мала. По-друге, ОПК, про який говорили, вибачте, найбільша величина 1740 підприємств, 22,6 млрд в цінах 1990 року йшло на цей комплекс. Це 40% промислової продукції. І в Радянський Союз, і в 37 країн, які за кордоном наша держава давала. Також аналогу нема. Ядерний потенціал, ми вже про нього забули, – третє місце в світі. І оборонні витрати – 30% ВВП на мирний період часу при критичній величині 5,6%. Для цього треба і ресурс, і час, і зняти завдання, як говорили, – іншого не дано. За 6 місяців оборонні видатки були зменшені в 4,5 рази. А так з 30% від ВВП до 2%. А потім пішло ще нижче. І зараз у 2008 році 1,12% від ВВП. Але на чисельність ЗС, безпосередньо на цей баланс вийшли лише до 2008 року. Ось вам структурні перекося.

Друга ремарка. Говорити 2% ВВП, 2,5% – це недоречно, і порівнювати тим більше з країнами НАТО. Там є достеменно розвинуті країни. Ви розумієте, що треба говорити по-суті, тому що 2% – це лише форма, співвідношення з ВВП. В кожній країні різні співвідношення. І, наприклад, взяти той же ВВП Японії 0,9% – це 74 млрд дол. США. І порівнювати з Україною не можна. Взяти ті ж Сполучені Штати Америки, які ми як приклад приводимо, то на 2008 рік (він вже почався з 1 жовтня) – 606,5 млрд дол. США. У нас 1,8. Що можна порівнювати. Не можна порівняти все інше, що знаходиться нижче критичної величини. Те, що говорили, в тому числі, я вважаю науковців, воно не має ніякого глузду, тому що ті всі порогові значення нижче критичної величини. Коли мені зараз в Міністерстві економіки кажуть, як же так. Я навожу простий приклад.

Шановні! У нас в Україні не тільки багато військовослужбовців, а й лікарів дуже багато, найбільше в світі, вчителів і таке інше в порівнянні. Ми не повинні таким шляхом йти. Взяти любе підприємство унікальне, забрати в нього прибуток і амортизаційні відрахування через певний проміжок часу воно буде банкрутом. Так же ЗС. Що можна було взяти – все забрали за цей проміжок часу. Тільки ніхто не забирав фізичний вплив на техніку і озброєння і, дійсно, забезпечення особового складу.

Тепер перейдемо до нашої проблематики. Перше, що ми повинні зробити, це ретроспекцію, тобто подивитися у минуле, історичний ракурс. Найти причинно-наслідкові зв'язки. Що ми бачимо, а це проблема в нас не нова, з першого дня займаємося цією проблемою. Уже в 2001 році була Указом Президента затверджена Концепція переходу ЗС на комплектування військовослужбовцями за контрактом. В 2002 році була стверджена Програма, теж її робили грамотно, науковці обґрунтували, але сьогодні що ми маємо? Якщо подивитися сьогодні, ми маємо негативний досвід, тому що не забезпечується перехід, держава не забезпечила, не ЗС, як було передбачено тими заходами програми. Сьогодні створена унікальна законодавча база. Це Закон “Про оборону”, “Про Збройні Сили”, закон про оборонне планування тощо. Як що ми отримали, 2004 рік – призвано 5817 чол., звільнено 11414 чол., 2005 рік – призвано 6675 чол., звільнено 6726 контрактників. Хто за це відповідь? Скільки призивали, стільки і пішло. Чому не тримаються люди? Мотивації нема. Звідки ж результат? В 2006 – 6729 чол. прийняли, 6589 чол. звільнилися. Ну правда в 2007 році дійсно збільшили грошове забезпечення і результат покращився 4468 чол. призвано, 2996 чол. було звільнено. Що ж ми працюємо. Загальний висновок – на 3929 контрактників було більше звільнено, ніж призвано. Зрозуміло, що таку практику треба кінчати. Хочемо ми, чи не хочемо, але є дві складові. У нас є Закон “Про основи національної безпеки”. Там чітко розписані загрози у воєнній сфері. І, шановні, для того, щоб їх ліквідувати, мінімізувати, не допустити, це завдання Конституцією покладено на ЗС. Крім них ніхто це не зроби. Але для того, щоб ЗС локалізувати збройний конфлікт їм треба мати адекватний всім цим загрозам бойовий потенціал. А складові бойового потенціалу – це ж не тільки особовий склад, їхня навченість, укомплектованість, озброєність та ін. Інших багато складових. І не давати на це відповідного ресурсу? Всі ці плани, прогнози, переходи політиків залишаться віртуальною грою. Наступне, про що ми повинні говорити, якщо ми вибрали курс. Вибачте, але навіть в Сполучених Штатах Америки, хоч там є довгострокові і короткострокові програми і стратегії, кожний рік йде корегування курсу. Якщо ми, наприклад, на сьомому році реалізації

цієї програми, виходячи з цих факторів зовнішнього і внутрішнього впливу, реальних економічних можливостей держави, теж повинні говорити, що допущена помилка, не говорити, що ми йдемо так сліпо, а сказати “стоп”. А може звернути вправо, а може назад, а може вперед. Це треба все обраховувати, дивитися. Сценарій не повинен бути лише один. Ми ж повинні думати, що не дай бог, як то кажуть, воєнного чи особливого періоду, чи надзвичайного стану, чи воєнного стану. В законі чітко визначено, що це не лише функція ЗС, тому що це небезпека для всього суспільства нашої держави і треба підготувати не лише ЗС, їх в першу чергу треба підготувати, але ж треба підготувати і населення, і територію і національну економіку і багато чого. А на те все інше, вибачте, хоч Законом України “Про оборону” ст. 87 це передбачено не виділяється зовсім ресурсів, тому що навіть ЗС ми не можемо забезпечити той мінімум для того, щоб вони могли хоча би ефективно функціонувати і не просто бути елементом захисту. А фактично вони перетворюються в елемент небезпеки для нашого суспільства, як це не парадоксально. Тобто другий етап – це повинні дати реальний прогноз ситуації сьогодні і сектору безпеки, і воєнної організації і безпосередньо всім іншим формуванням, і в першу чергу ЗС, як основній складовій воєнної організації держави. І, зрозуміло, що повинні зробити після цього аналізу – це прогноз, виходячи із реалій, що стосується економічних можливостей держави. Якщо проаналізувати всю законодавчу базу, перше, що треба зробити в державі, – це інвентаризацію всі законодавчих актів, розставити все по полицях, по пріоритетах. Потреба загального бюджету – 40% ВВП. ВВП – це ще не фінансовий ресурс, а тим більше державний фінансовий ресурс, тому що фінансових ресурсів всього 24,17% у цьому ВВП. Таким чином дефіцит виходить 15,83% державного бюджету. Що реально, що стосується ЗС – після цього ми не можемо визначити пріоритети. Потреби розраховані, подані, але не будемо вести мову про їх критику. Що стосується нашої проблематики, якщо військовослужбовець йде служити за контрактом, виконувати основну місію, тому що оборона – це імунітет держави і нехтувати їм не можна. Зрозуміло, що цей військовослужбовець має отримувати заробітну платню вище середньомісячної для держави. Середньомісячна по державі – 1778 грн., закладено чітко в бюджеті на 2008 рік, без внесення змін, які будуть. Якщо контрактник сьогодні, або молодий лейтенант отримає 1500, то як це може бути. Крім середньомісячної заробітної плати є ще і прожитковий мінімум і соціальний мінімум. Для того, щоб ця молода людина могла ще й інші свої соціальні функції виконувати, а це – кращі, це еліта нашої нації, то зрозуміло, що ці суми занижені.

Що стосується забезпечення, ця людина і її сім'я повинна бути забезпечена, держава все повинна зробити для її забезпечення. І не можна говорити, тим більше, якщо ми не вирішили це питання, ми не можемо вирішити житлову проблему і таке інше. Хто не може, той не повинен приймати ці рішення, а хто може, того треба ставити, щоб він реалізовував це завдання. Є багато методів, способів, засобів, як тут вже говорили представники Національної академії, для того, щоб це завдання виконати. І, вибачте, можна сказати, резерви величезні. І що хочу сказати, що уряд бачить ці резерви. Один із них – це тіньовий сектор економіки – 28%. Це не багато, не мало 255 млрд. Пустіть його для суспільства. Інші засоби – це в самих військових формуваннях. Дійсно треба починати з наведення порядку, оптимізації і таке інше, внутрішніх ресурсів, не тільки на бюджет розраховувати. Є ресурси, які сконцентровані і в оборонній сфері, ОПК. І при розумному раціональному, оптимальному залученні цих ресурсів можна знайти додаткові надходження до державного бюджету для того, щоб ці пріоритетні завдання забезпечити. Але це треба робити спільно, грамотно, за єдиним підходом, задумом. Ці програми повинні бути практичні, реальні і науково обґрунтовані. І я вірю, що можна і житлом забезпечити і рекламу зробити для нашого контрактника, і щоб служба була престижна, і щоб в суспільстві підняти його рівень, і соціально все це забезпечити. Іншого виходу нема, тому що без мотивації нічого не буде. Разом з тим ми повинні думати і знати, що не тільки теорію використовувати. Там теорія малої армії, асиметрії, інформаційної боротьби. Моя особиста думка трошки інша. В світі відбуваються процеси глобалізації, створюються транснаціональні ядра. Який буде військовий конфлікт: маленький, великий, середній, прикордонний і таке інше? Ми не можемо сьогодні це сказати. Він буде таким, яким ми його не очікуємо, за масштабами такий, до якого ми можемо бути не готові. І сьогодні на стадії наукового передбачення, на стадії прийняття управлінських рішень ми повинні готувати свою армію для того, що вона виконала свою функцію і дала можливість мобілізуватися країні для того, щоб вона могла протистояти цим загрозам. Дякую за увагу. Тобто уряд зробить все можливе в реальних можливостях для того, щоб програми і реформи в оптимальних обсягах були профінансовані.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Валерію Івановичу. Хтось може має бажання ще виступити. У мене в списку Бадрак Валентин Володимирович – директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння. Я так розумію, що я представляю Вас для себе, бо Ви всі один одного знаєте.

Бадрак:

Дякую! Шановне панство, я дуже вдячний тим попереднім виступаючим, які торкнулися питання переозброєння армії, особливо Анатолію Івановичу Шевцову, який наочно продемонстрував, що у нас переозброєння і переоснащення виведено за рамки пріоритетів, і тому мені, можливо, буде трохи легше говорити про це. Я хочу саме на цьому зробити наголос, тому що складається таке враження, що ідея професіоналізації армії у нас буде збочена, і армія може залишитися іграшкою політиків, які намагаються роботу з армією видавати як гру в реформування армії. Хочу сказати, що у нас ситуація сьогодні складається таким чином, що Україна отримає подвійний удар від того, що темпи професіоналізації армії будуть різко прискорені і залишаться поза увагою питання переозброєння. Чому? Тому що один бік питання, його сьогодні торкалися фактично вже всі виступаючі, це те, навіщо нам мати професійного військовослужбовця, якому не буде чим оперувати, якою зброєю? Тобто ми матимемо паперову армію, армію декларативну, яка не буде здатна виконувати функції державного інституту, на який саме покладено забезпечення обороноздатності. І друге питання, другий бік справи чи другий удар – це розвиток оборонного комплексу, роз'єднаність між армією і ОПК у нас досягла такої межі, що далі фактично вже не можна йти. Цікаво, що в інших країнах це зовсім навпаки. Ми бачили, що коли 50% іде на утримання, а 25% йде на оперативні заходи чи перепідготовку військ, а 25% на переозброєння і переоснащення технічного стану, то за таких умов можна було б здійснювати професіоналізацію армії. Що ми маємо? Дивіться, ми маємо сьогодні ризик повернення до кінця 90-х років, коли оборонний бюджет йшов виключно на утримання армії. Про яку професіоналізацію ми можемо казати, якщо держава дозволила переозброюватися у 2006 році на 30 млн дол., в 2007 році – на 136 млн і в цьому році закладена цифра в 165 млн. При цьому ми маємо пріоритетів, я тільки скажу що по дослідно-конструкторських роботах закладено роботи по 64 напрямам. Чи можна за таку суму що-небудь робити? Якщо навіть ми припустимо, що армія отримає у цьому році 15 млрд грн., що виглядає дуже оптимістично, то тоді на переозброєння і переоснащення мало б піти 750 млн дол., чистих 25 %. Тоді можна було б розраховувати на виконання певних програм, які сьогодні виведені в пріоритети. Я хочу нагадати, що у нас в пріоритетних програмах були названі такі роботи, як створення багатофункціонального ракетного комплексу, програма модернізації авіаційних комплексів Міг-24 і Міг-29, далі – розробка нового корвета і переоснащення систем зв'язку. Це основні програми. Я хочу ще додати, що навіть

за таких умов, які ми маємо сьогодні, на 2008 рік ми не маємо жодного зразку озброєння, який було прийнято на озброєння або який активно розробляється, який би стратегічно впливав на обороноздатність країни. Можуть зауважити, що багатофункціональний ракетний комплекс, але фінансуватися ця програма реально почала в минулому році. Можуть сказати – програма модернізації Міг-24 чи Міг-29, але, я думаю фахівці підтвердять, що ця програма є проміжним етапом і сьогодні, а не в 2010 році або в 2015 році, ми маємо замислитися над тим, на яких літаках будуть літати пілоти майбутніх Повітряних сил України. І сьогодні, мабуть було б цікаво звернутися, наприклад, до шведського Саабу або американської компанії Локхйд Мартін і запросити їх, щоб вони запропонували свої умови. Тому що сьогодні вже лунало питання офсетів. Ще в 2004 році існувало доручення Президента і рішення РНБО про прийняття закону про офсети. В 2004 році ми мали можливість обрати у якості офсетного партнера або ізраїльський Тадіран, або американський Харіс по системам зв'язку, але через відсутність цього закону ми це не змогли зробити. Сьогодні ми маємо відсутність або дуже повільне переоснащення по системах зв'язку через телекарт-прибор, спеціалісти знають це, але як в піку цьому таж сама Польща, застосувавши законодавство про офсети має вже виробництво американської фірми Харіс і має виробництво американської фірми Сікорські – це вертолітне виробництво, тобто те, до чого прагнула Україна. Пам'ятаєте, з ліцензією Ка-мів Мотор-Січ носився-носився, але так і не зміг цього зробити. І ще одна ремарка. Було сказано: негайно або дуже швидко можна Військово-Морські сили перевести на контрактну основу і зробити професійними. Але чи є це самоціль? У нас сьогодні один лише корабель має сучасну гідроакустику, а всі інші кораблі у нас сліпі, просто сліпі. А протимінної гідроакустики не має жоден корабель. Тому за таких умов робити професійні Збройні Сили – це є нереальною ситуацією.

Приведу знову-таки приклад Польщі. Чому Польщі саме? Тому, що сусіди, тому що її збройні сили мають приблизно такі самі параметри. Так от на цей рік Польща запланувала закупити, чи не закупити, а вкласти в переозброєння армії 1,6 млрд дол. При цьому тільки групі компаній “Бумер” своїм Польща замовляє на 400 млн дол. Це означає, що Польща і підтримує свій оборонно-промисловий комплекс і активно переозброюється і переоснащується. Ще одна ремарка про офсети. Кажали, вже про офсети. Польща має, дуже багато критикують поляків, що вони взяли дуже коштовну американську програму – 3,8 млрд дол. за отримання 48 американських літаків F-16. Так от, в рамках цього проекту Польща отримає офсетний пакет близько 6 млрд дол. Тому на практиці

виходить, що Україна, виглядає країною, яка не може оптимально здійснювати, оперувати своїми оборонними ресурсами. І можливо, дійсно, питання не в тому, скільки потрібно виділяти там 2% чи 2,5%, а в тому як власне їх витратити, на які пріоритети. Я закликаю, щоб це зібрання не залишилося просто розмовою між нами самими, а щоб якийсь, можливо, папірець потрапив наверх, де було б все-таки сказано, що не можна створити ситуацію, коли б створився дисбаланс оборонного бюджету. Не можна зробити так, щоб менше 25% йшло на переозброєння й переоснащення і не можна зробити так, щоб менше 25% йшло на підготовку військ. Тоді уже решту ми можемо розподіляти і на утримання, і на перевід на контрактну основу. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Дякую, Валентине Володимировичу. У нас є представники інституту проблем національної безпеки. Слово візьме завідувач відділу Олег Павлович Кутувий. Прошу.

Кутувий:

Дякую. Я повністю погоджуюсь в висловлюваннями Бадрака Валентина Володимировича з тим, що не має сенсу в утриманні високооплачуваного контрактника, коли йому нічим буде воювати, оскільки сучасний стан озброєння і військової техніки оцінюється як критичний. Це визнано на вищому рівні. Я б хотів сказати, що питання тут не стільки в технічному стані озброєнь, у відсутності палива, ресурсів, а в тому, що озброєння колишнього Радянського Союзу виготовлялося під концепцію необмежених людських ресурсів, про що ми сьогодні забуваємо, і передбачало не стільки професіоналізм, скільки спрощеність при використанні цього озброєння.

Хотів сказати також, що армія як захисник державних національних інтересів об'єктивно повинна бути інститутом, який в найменшій мірі перебуває під впливом економічних скрут і політичних неузгодженостей, але ми сьогодні, обговорюючи питання тільки одне – по комплектуванню військовослужбовцями за контрактом, прийшли до висновку, що й це питання у нас на системному рівні не вирішується. Хоча це питання не є самоціль, а лише одна із складових розбудови високопрофесійних Збройних Сил України. Прискорення темпів переходу ЗС України на комплектування військовослужбовцями за контрактом доцільно розглядати в аспекті вирішення загальних проблем розбудови Воєнної організації держави, ядром якої і є ЗС. Тобто перехід ЗС на комплектування військовослужбовцями за контрактом має бути пов'язаний з реалізацією бага-

тьох програм: таких як розбудови ЗС, розвитку ОВТ, реформування ОПК. Що ми маємо? На даний час ми маємо майже повну кризу цих програм, можна сказати, що ми маємо програмну системну кризу. Жодна з програм якісно не фінансується і дійсно те, про що казали, – криза програм і їх погодження між собою. Це питання повинно вирішуватися на найвищому рівні. Інакше ми нічого не вирішимо як взагалі, так і в питанні переходу ЗС на комплектування за контрактом. Дякую за увагу.

Грицяк Н.В.:

Дуже дякую. У нас є ще дві інституції, представники яких не говорили.

Посмітюх Олег Іванович – Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України.

Посмітюх:

Проблема переходу ЗС України на комплектування військовослужбовцями за контрактом. Тут є дуже багато питань. У нас проводилися дослідження з цих питань. Ми працюємо з ГУОСом дуже щільно. В даній бесіді були поставлені питання для військових, які вони не вирішують. Є система управління. У військовій сфері вона передбачає підтримання боєздатності, підготовку операцій і управління військами в ході операцій. Тому коли ставиться завдання на виконання того або іншого розпорядження, як-то перехід на контрактну основу даються визначені ресурси. Виходячи з цього приймається рішення, оцінюючи ту обстановку, яка складається, ризики, які можуть виникнути: не доопрацювання, недодання. Це вже вирішується в ході, як говорять, третього етапу управління операцій, тобто коли йде практична робота і в залежності від тих або інших ресурсів, що поступили або не поступили, вирішується дане питання. Є ще одна проблема – скорочення ЗС. У 1993 році, коли я прибув із Академії, у мене була бесіда з начальником оперативного управління першого армійського корпусу Ристевим Миколою Миколайовичем, в якій він сказав: “Як тільки продадуть озброєння, будуть скорочувати нас”. Було проведено скільки програм реформування і розбудови ЗС. Саме по цих програмах ніхто не бачив звітів. Що кожна з цих програм принесла для ЗС? Але ми бачимо факт, що з ними стало. Міністерство оборони вже давно виступає як роботодавець. Тому що, якщо брати, наприклад, Яворів – 24 бригада, то на біржі труда є перелік військових спеціальностей, які заключаються по контракту. У контрактників дійсно є фінансовий важіль, який для них дуже важливий. На досвіді польсько-українського батальйону можна сказати так: коли є місія і контрактник може потрапити за кордон для

виконання цієї місії, вони приходять найматися на контракт. Коли місія закінчується і у нього протягом півроку немає такої можливості, він звільняється для того, щоб працювати в Польщі, в Італії, в Португалії і т.д. Тому, скоріше за все, це важливе завдання не тільки Збройних Сил, перехід на контрактну службу, важливе завдання, поставлене Президентом, то воно повинне забезпечуватися всіма інституціями держави. Дякую за увагу.

Грицяк Н.В.:

Дуже дякую. Володін Олександр Дмитрович – завідувач відділу Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції, прошу.

Володін:

Я хочу сказати, що в принципі тема нашого сьогоднішнього зібрання і євроатлантичної інтеграції дуже схожі тим, що відношення вищого керівництва майже однакове. Тому що колегіально, якщо відверто казати, як державного службовця і як громадянина, то у нас багато декларацій і немає ніякої роботи. Як от зараз кричать про посилену інформацію про НАТО. На цей рік виділено по всіх програмах аж 7 млн грн., і робить пропаганду. Тобто ситуація на сьогоднішній день складається така, що чому сьогодні ми кажемо про контракт? Контракт дасть щось у разі, коли Україна братиме участь у системі колективної безпеки, а в іншому випадку треба як Непалу, який поміж Індією і Китаєм, залишити тільки внутрішні війська, а армію взагалі розпустити. Тому, що в принципі контрактна армія при такій чисельності і тому озброєнні, яке на сьогоднішній день є, вона фактично – тільки тягар. Чому виникло питання? Теж зрозуміло, тому що знов політичні обіцянки і т.д. Сподівання на те, що в контрактній армії не буде дідівщини і т.д. – це безпідставні сподівання, тому що та ж американська і російська армії свідчать, що при переході на контракт приходять люмпенізовані групи, починається (подивіться підсумки в російській пресі їх Федеральної програми переходу на контракт) збільшення на третину злочинності, кожний п'ятий контракт розривається, тощо. Те ж саме було і у американців. Тобто в принципі найголовніша проблема, яку я вбачаю, це просто повинно дійсно бути конкретно визначені на вищому державному рівні зовнішніх і внутрішніх сил, які на сьогоднішній день напрями... Одна політична сила прийшла – один вектор, інша – інший і т.д. Результат – фактично стагнація по всіх цих напрямках, що Збройні Сили, що інші питання. Тому, в принципі, я вважаю, що в першу чергу вирішення цих питань залежить від тих політичних сил, які у нас реально знаходяться при владі. Який вихід? Не знаю, відверто кажу. Тому що, в

принципі ми бачимо всі ці процеси, той же перехід на контрактну основу. Зрозуміло, що за 1300 гривень нормальний спеціаліст не прийде. Зрозуміло, що коли контрактнику дають найкращий гуртожиток, а його командир взводу живе незрозуміло де, це знову конфлікт. Зрозуміло, що навчати контрактника повинен командир роти, зараз старший лейтенант, який зараз крупнокаліберний кулемет не поставить на БТР. Все це в комплексі – наслідки того, що цим питанням не займалися, починаючи з перших років нашої незалежності. Як воно вирішиться? Кожний з нас сподівається на краще. Тому будемо сподіватися, що все ж таки якісь зрушення будуть, а я, як фахівець в сфері євроатлантичної інтеграції сподіваюсь, що ті рішення, наприклад квітневі про перехід до ПДЧ, в якусь форму воно прийшло, що наші західні колеги наштовхнуть нас, що робити далі. Вибачте за спонтанний виступ, але це від серця.

Грицяк Н.В.:

Дякую. Будемо підводити ризику?

Грищенко:

Хотілося б поправити. Ви всі говорите: озброєння, озброєння... Давайте назовемо Озброєні Сили України. До речі, ми все-таки спілкуємося безпосередньо з ресурсом, який у нас залишився по озброєннях... Я так скажу, по Су-27 – добрий літак, комплекс С-300 – аналогів нема в світі. Так, поки десь флот трошки відстає. Зараз міністр оборони прийшов новий, і взагалі цей рік називається роком Військово-Морських Сил. Працюємо всі. Якщо взяти сухопутні угруповання, я сам піхотинець, по сухопутних військах – у нас сучасні танки, БМП-2 – це унікальна машина, стрілецька зброя не має рівних аналогів. Але ви всі правильно сказали, що людину треба ще навчити. Якщо зараз поставити взвод контрактників і взвод строкової служби з лейтенантами і там і там, то уявіть що там буде творитися. Зараз генерал Радецький сказав, передай, що контрактники – це особі люди, якщо ними не займатися, то вони принесуть більше шкоди, ніж користі. Дякую.

Сунгуровський:

Хороше резюме.

Семенченко:

Я хочу сказати, щоб всі тут зрозуміли: ми за контрактну армію, але є питання відповідності. Ви кажете, що літак Су-27 чи Міг-29... У нас в центрі пра-

цює льотчик, дуже хороший фахівець. Він був у Польщі, працював по F-16, точніше спробував на тренажері. Потім була розмова, в якій він сказав, що Міг-29 (а він на ньому працював) набагато краща машина, ніж F-16. Але вони кажуть, що зараз у нас не буде повітряного бою, у нас ракета набагато краща, ми вас уразимо... Є питання відповідності. Не готова зараз, не готова українська армія... Тим більше, що ми кажемо (ми дивилися таблиці нальоту) про 40-50 годин нальоту... В минулому році американці запросили групу експертів відвідати авіаносець. Ми перебували на авіаносці протягом кількох годин, поки він рухався Середземним морем додому з війни. Протягом двох годин літаки здійснювалися і сідали. Жодної хвилини не було, щоб не злітав або не сідав літак. От про що йдеться. Ми хочемо мати армію, яка буде відповідна сучасним викликам.

Грищенко:

Я часто Ваші передачі чую. Армія повинна бути універсальна. Не то що професійна, універсальна, тому що ви говорите про виклики і загрози, а нам з генералом Артюхом наказано, що є ситуації, які нам нарізані, і під ці ситуації Збройні Сили працюють. І тому там є всі компоненти і наземна, і повітряна, і морська. Ми зараз видами ЗС не воюємо, а воюємо національними компонентами. Є угруповання, є наземна, складова, повітряна і морська. І тому, коли мова йде про конкретні види озброєння, то ми їх ресурс продовжимо, у нас НДКР закладені, але дійсно лівова частка роботи у нас йде на якісь теоретичні аспекти. І те, що ви підняли це питання на такому високому рівні, то дійсно крен пішов більше в бік такого теоретичного аспекту, ніж практичної складової. Безумовно правильно.

Грицяк Н.В.:

Миколо Вікторовичу, прошу.

Сунгуровский:

Последний новейший образец в Вооруженные Силы Украины поступил в 1991 году. О чем мы говорим вообще? Продление сроков – это разовое мероприятие. Один раз продлил и все. А потом на нем просто вредно работать, это объект повышенной опасности. А мы говорим, что у нас универсальная армия. Да, универсальная, потому что с такими рисками ни одна армия работать не будет никогда. Во-вторых, вы представьте, что вы директор цеха, вам поставили задачу перевести цех на новое оборудование. Для того, чтобы перевести на новое оборудование, необходима новая рабочая сила. Вы же не будете сначала

привозить рабочую силу, а потом, через 2 года, поставлять оборудование. Никто так не делает, у Вас 2 года простоит цех, это просто нерациональное трата денег. Цех не работает без оборудования. Потом надо же учитывать, что ситуацию нарезали, определили угрозы, но Вооруженные Силы работают-то не одни, они работают с кем-то, и этот кто-то тоже чем-то вооружен. Должна быть совместимость. Поэтому эти вопросы вот так вот развивать нельзя. А, в конце концов, мы выходим на простой вопрос, когда политики разговаривают, они все равно говорят о деньгах. Так вот к деньгам все и возвращается. Правильно сегодня сказал Мунтиян, что армию кормят не процентами ВВП, а конкретными гривнами. Если даже вы выделите на армию 4% ВВП, а эти 20%, которые идут на перевооружение, будут выражаться в стоимости только одного танка, так лучше их бы вообще не выделяли, а пустили бы на то, чтобы прокормить личный состав. У нас так и делается. У нас просто идет не дележ пирога, а раздача баранок. И пока мы ВВП из тени не выведем, не о чем даже разговаривать, оборонного бюджета никогда не хватит на нормальное реформирование армии. Вот тот оборонный бюджет, о котором мы говорили, – это просто смех, вот те оборонные программы, про которые говорил Олег, их хватает на то, чтобы прокормить рабочих на предприятии, а не на то, чтобы выполнять какие-то проекты. Программы плохие? Программы по сути нормальные, только денег на них почему-то не хватает. Я вообще удивляюсь, как эти программы выполняются. Вот о чем идет речь. Вот это общая задача. Почему и говорят, что любую задачу возьми, не только профессионализации, это задача всего общества. Пока не будет выведен из тени ВВП, не о чем разговаривать вообще. Не хватит бюджета никогда, тем более на прорывные темпы развития.

Семенченко:

Минуточку, Мунтиян говорил о двух составляющих этого процесса. Первый процесс – это выделение объемов, а второй процесс – это рациональное использование этих денег, в том числе тех денег, которые идут на Министерство обороны, и поиск внутренних резервов для того, чтобы решать эти задачи.

Посмітюх:

Маленьку ремарку можна? Я хотів про озброєння і техніку повернутися трошки. Ви казали, що 300-й комплекс в гарному стані, по ефективності, унікальність там вже спірна. Я 35 років армії віддав, і 20 років викладав в Академії оборони за цим комплексом, то хотів би звернути увагу на одну таку річ, про яку завжди забувають і не дуже про неї кажуть. Кожний комплекс за собою має

велику кількість засобів забезпечення, як його називають вульгарно – “обоз”. Як правило, навіть в часи Радянського Союзу, ці засоби забезпечення ніколи не укомплектовувалися фахівцями, тому казати про якість обслуговування цього комплексу (навіть тоді) було дуже проблематично. Зараз же – просто нонсенс. Ми тримаємося лише на тому, що росіяни надають якісь послуги, надають ЗП. В іншому випадку ми б з цим комплексом зовсім би не впорались. В такому ж стані і “Бук” та інші комплекси протиповітряної оборони сухопутних військ. Вони теж дуже високоавтоматизовані, за ідеологією створені не погано. Але ж вони не укомплектовані фахівцями, нема кваліфікованого сервісного обслуговування цієї техніки. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Прошу, Мазур Володимир Васильович – заступник директора департаменту кадрової політики Міністерства оборони.

Мазур:

Дякую. Я бачу тут в основному йде розмова про контрактників, які є солдатами, сержантами. А я б хотів, щоб ви звернули увагу на офіцерський склад, який вже майже повністю сьогодні перейшов на контрактну службу. Залишилось менше 3% офіцерів, які не перейшли ще на контрактну службу, і вони планують або звільнитися, або переходити на контрактну службу. І, як ви бачите, це один з етапів переходу на контрактну службу всіх ЗС. Я би хотів сказати, що при виконанні цих завдань розроблено і затверджено вже концепцію кадрової політики в ЗС України. Метою концепції є систематизація найбільш суттєвих завдань щодо реалізації основних напрямів кадрової політики. Тобто на кожну посаду зроблено паспорт посади, створено резерв. Зараз на вищу атестаційну комісію йдуть по декілька офіцерів. Нема того, щоб без конкурсу хтось представлявся на вищу посаду. Ми звичайно це будемо переносити і на сержантський і рядовий состав, на тих, хто буде приходити. Це теж буде тоді, коли буде конкурс.

Уже є деякі спеціальності, є місця служби, де йдуть по конкурсу. Я хотів би сказати, що зараз в першу чергу на посади офіцерів висуваються ті, що закінчили військову академію, ті, які закінчили навчання за кордоном, ті, які мають досвід по бойовим діям з миротворчим персоналом, ті, які знають іноземну мову. Зараз це пріоритетні напрямки при висуванні на посади офіцерів. Виконання програми, концепції кадрової політики розраховано на два етапи. Перший етап – це кінець 2008 року, другий – 2010-2011 роки. Це як раз перехід на

професійну армію. Ця концепція кадрової політики буде продовжена і буде удосконалюватися. Я хотів би сказати про наші військові навчальні заклади. В кожному виді є свої навчальні заклади і Національна академія оборони, зараз вже випускають професійних фахівців, але перейти повністю на професійну армію ми можемо за рахунок тих, хто вже служив в армії, які є в будь-якому ВУЗі. Але, щоб дійти до такого рівня, наприклад я 20 років пролітав в дальній стратегічній авіації і 2-3 рази на тиждень вилітав на авіаносці, то зараз, звичайно такого нема і не знаю, коли це буде. Але потрібно, щоб ті люди, які ще залишились і навіть вже звільнилися все це передавали і ми прагнули до цих наших вершин. Дякую за увагу.

Артюх:

Я хотів би до сьогоднішніх учасників нашого круглого столу звернутися. По-перше, ми знаходимося в такій ситуації, яка більше стосується ЗС, – це моральний аспект. Збройним Силам сказано, що перехід на контракт буде здійснено до 2010 року. Командири, сержанти, солдати, офіцери, безумовно, чекають, що це буде виконано. Ми сьогодні казали про всі проблеми, які існують навколо цієї проблематики, яку ми обговорюємо, але головний аспект – це людський фактор. Якщо в тій ситуації, в якій ми сьогодні знаходимося, ми розуміємо, як треба робити, щоб були в Україні професійні збройні сили. Ми розуміємо це, в нас є план. І ми бажаємо це зробити, щоб Україна отримала професійні не тільки по навченості, але й боєздатності в тому числі по озброєнню, збройні сили. Якщо зараз не будуть виправдані ці надії, я думаю моральний аспект на майбутнє дуже негативно вплине на ситуацію в збройних силах. Це треба враховувати при прийнятті рішень вже в цьому році. Довіра то тих заяв, тих обіцянок, які були сказані за останні місяці, дуже велика сьогодні в збройних силах. І ми чекаємо, що на політичному вищому державному рівні буде прийняте рішення щодо отримання Україною професійних збройних сил. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Дякую. Ще Андрій Іванович хоче виступити. Прошу.

Семенченко:

Пару слів, Володимире Миколайовичу. Я повністю згоден відносно морального аспекту. Коротенька ремарка. Але наші керівники, політичні діячі стільки давали обіцянок, що вже не тільки Збройні Сили, а взагалі наш народ, обманювали, що сподіватись, що саме моральний аспект спрацює при прийнятті рі-

шення – це, дійсно, було б здорово. Але, нажаль, я не сподіваюсь, що реально це збудиться.

Артюх:

Стільки, як за останній час, про Збройні Сили не говорили ніколи за роки незалежності, ніколи. І віра особового складу в те, що буде виконано те, що обіцялось, сьогодні дуже велика. Тому я хотів би, щоб ці обіцянки були виконані, особисто я і ці люди, які сьогодні проходять службу в Збройних Силах.

Семенченко:

Всі хочуть, але, нажаль, це питання було дуже політизоване напередодні виборів. І тому це треба врахувати і зробити відповідну поправку. Дякую.

Грицяк Н.В.:

Ну що, шановні гості, якщо можна, я декілька слів хочу сказати, як людина не те, що невійськова, а взагалі далека від цієї сфери. Але як дружина, як мати двох синів я вам скажу те, що вам скаже будь-яка пересічна жінка на вулиці: збережіть життя і здоров'я дітей і, власне, ваше життя і здоров'я. У нас так само цінне життя як генерала, так і лейтенанта, так і дитини, яка прийшла до Вас на строкову службу. Звичайно, Ваше головне завдання – забезпечення обороноздатності держави. Але для нас, для пересічних громадян, не менш важливим завданням є зберегти життя і позбутися тієї загрози, яка все ще існує в армії. Якщо цією загрозою є технічний стан, значить бийте на це. Основне – це життя людей. У нас сьогодні в Україні чоловіки живуть на 12 років менше, ніж жінки. У нас чоловіки в віці 40-45 років в 7 разів мруть більше, ніж жінки, а в віці 18-28 років – в 4 рази. Це розквіт фізичних, інтелектуальних, репродуктивних сил. Тому всі реформи, про які сьогодні говорилося, дуже важливі. Але основна їх мета – це збереження життя саме військових, насамперед тих, хто у вашому підпорядкуванні. Більш фахово підсумує Анатолій Іванович. Прошу.

Шевцов:

Дякую. Дякую всім учасникам за активне обговорення. Всі ми бачимо, що наше обговорення висвітлило цілий клубок проблем, який пов'язаний з реформуванням Збройних Сил. Необхідно зазначити, що наш інститут з цими проблемами знайомий, він їх розуміє і за всі роки своєї діяльності робив все можливе, щоб змінити ситуацію на краще. За підсумками останнього 2007 року в нашому інститутському щорічнику є відповідні розділи про стан справ в ЗС, в

ОПК і поставлені ті завдання, які є найбільш невідкладними. В експертній доповіді, яка додається до Послання Президента, яке він має зробити, також є відповідний розділ і є відповідні завдання, які необхідно виконувати. Крім того, ми пишемо доповідні записки по окремих питаннях. Вони знаходять втілення і таке інше. Ми на сьогодні запрошували всі структури, в тому числі і з Секретаріату, і з Мінпромполітики, і з Міністерства закордонних справ, але, нажаль, вони не прийшли. Багато фахівців просто зневірилось і з якоюсь пересторогою до цього ставляться. Так, обіцянки дали. Їх треба виконувати, це – безумовно, але навіщо перевиконувати. Ми ж не ставимо питання, щоб відмовитися від державної програми, яка затверджена, яка передбачає перехід на професійну армію до 2011 року. Але навіщо в 2008 році це робити, якщо це зовсім нереально і заганає ЗС в ситуацію, яка була ще в 2000 році, коли крім утримання особового складу нічого не забезпечувалось. Навіщо це робити? Це – головне, що я, як фахівець цієї сфери, хотів донести в своєму виступі. В мене є такий плакат, який я не показував. Ось є 20 ракетних комплексів, які колись були в наших ЗС. Так у 2015 році ні одного з них не залишається і на заміну нічого у нас нема. 20 ракетних комплексів, основні, починаючи з оперативно-тактичних і закінчуючи протитанковими, ППО і таке інше. У 2010 році майже всіх уже не буде. Оце професійна армія? По літаках, їх якимось ремонтують, якимось продовжують терміни, а по ракетах – що таке продовжити термін ви знаєте. Ви пам'ятаєте, що було, коли стріляли з продовженим терміном – Бровари.

З іншого боку приклад Польщі. Ось як ростуть витрати на переозброєння. З 2001 року до 2007 року – з 10% до 23% бюджету, ось перехід. Це те, що ми якимось хотіли донести. І в цьому плані, на мій професійний погляд, головним пріоритетом реформування має бути забезпечення Збройних Сил України сучасним озброєнням. А чи будуть вони стовідсотково професійними, чи частково залишиться призов? Це життя покаже. І в Посланні Президента ми написали: “Необхідно проводити таку роботу, але в межах реальних економічних можливостей”, а не створювати завдання заради завдання. Така наша позиція.

Грицяк Н.В.:

Шановні колеги! Ми обов'язково розшифруємо стенограму цього засідання. Вона буде оприлюднена на нашому сайті. За результатами круглого столу Анатолій Іванович і його колектив зроблять декілька аналітичних записок, які ми обов'язково надішлемо в Секретаріат Президента і будемо сподіватися, що наша розмова не даремна, вона дійсно потрібна і буде сприяти реалізації даної політики. Всім дякую за увагу, за те, що прийшли на обговорення.